

△ V Praze 28. prosince

Četl jsem dnes nešťastnou náhodou zase jednou Tagesbote, fejeton jeho. Stará ta liška káže zase nám kuřatům; uši má skromně schlíplé, srst ulízanou, žluté sivé oko jen tak mžourá a řeč jí plyne klidně jako jezovitovi. Povídá nám vůbec, že nestojíme za nic, a zvláště pak: a) že jsme nesmírně suroví, chceme-li dobytého vítězství při posledních volbách využítkovat ještě dále; b) že Němci jsou mravně daleko nad námi — „denn Beleidigungen auf Gegner, und zwar im Kampfe unterlegene Gegner zu häufen, ist nicht des Deutschen Sache“; c) že kradem. On Tagesbote, liška, to se rozumí že je přitom šlechetnou troubou šlechetných náhledů nejšlechetnějšího národa — — „o daß die Frechheit immer edel heißt!“

Nepotřebuju teprv říci, že polemisovat s tím listem nebudu, — jeho konto je u nás skončeno, adice čeká jen na příležitost. Škoda již každého namočení péra doma a každého „pereat“ na ulici, pokud se „nenaplní dnové“. Také by bylo přímo až hloupé mluvit o takových maličkostech, jakou je na příklad zmíněná „německá noblesa naproti padlým protivníkům“. Odpověď dal nejnověji Bismarck drzou svou nótou k francouzské vládě, před ním němečtí pořadatelé *zábavných* vlaků do padlé Paříže, před těmi král Vilém Vítězný, vjíždějící do Paříže jen tak pro udělání pořádného škandálu hrdinně v boji skleslému národu. Odpověď dali už sterou historikové vládou k tomu objednání, à la Höfler, kteří píší folianty posměchu na náš dějinný úpadek, a dávají ji denně a milionově časopisy vídeňské nadávkami svými na národ náš, stále k zemi stlačený, padlý. Nejen v Tagesbotu, v celém německém národu není jediného nervu jemnocitného, jeden jako druhý — „me-

louny ze špatného pole, nařízni kterýkoli, všude dřevo“.

A o tom pak zajisté nenapadne také nikoho mluvit, že Tagesbote chrání dnes budějovické denuncianty; v témž článku svém udává sám zas úředníky místodržitelské, denunciant od denuncianta nebude. Mimo to je zcela pochopitelné, že je celé té kumpanii nesmírně nevhod, postavíme-li činy jich do denního slunečního světla, — to světlo je tak impertinentně jasné, každou neštovici člověk vidí, a člověku je ošklivo.

Ale to je urážkou přímo až odpornou, že Tagesbote má nás za tak *nesmírně hloupé*! Chtít od nás, abychom nechali si z kapsy vytáhnout šátek a tobolku a ani necekli, očekávat, že vzdor vší zkušenosti, jakýmiže zbraněmi proti nám se bojuje, my zůstanem stále ideálně důvěřivými a ideálně nečinnými, myslit si, že je naší povinností zůstat bílí jak sníh, když jsme měli po deset let již s německými ústaváky co dělat! Ano — a přiznáváme se k tomu bez uzardění — byli jsme jednou tak hloupi. Věřili jsme jako nejideálnější mladík ve vaše fráze o svobodomyšlnosti „vzdělaného národa“, o tom, že chcete „rovnému právu všech“, o tom, že ne vy, že neliberalní vláda zatíná nám otrávené nehty do krku. Za žádnou cenu na světě nebyli bychom uvěřili, že může celý národ být národem lhářů a úkladných ubiječů, za žádnou cenu bychom si nebyli dovolili nejmenší nespravedlivosti proti národu druhému — bohužel, že tuto slabost máme posud — samy sebe bychom byli měli za potupené, kdybychom jen nepěkným slovem byli se dotkli národa jiného. Nejsme více tak čisti jako dřív, přiznáváme se k tomu přímo a mužně, ztratili jsme víru v ideálnost lidstva *celého*, naučili jsme se obmezovat na sebe, krev naše je náruživě rozkypělá — postavili jste se proti nám na bojiště blátivé, my měli zůstat zcela čisti? Jednali jste o život, ano i o čest naši, my měli snad šetřit vás, jimiž naučili jsme se ve jménu svaté lidskosti opovrhovat?

Přišla doba pro naši říš nová, doba, která nám měla ukázat, že také my máme práva lidská. První, co jste uči-

nili, bylo, že jste chránili stav a každý poměr, starý ten poměr, který činil pány z vás, z nás otroky. Co absolutismus způsobil, bylo vaše, absolutismus způsobil nadvládu živlu německého, to jste měli pak za právo své, my měli být heloty také dál. Jen o pokoutní městskou školu, jen o kousek duševního chleba potřeboval národ náš se hlásit, již jste křičeli, že i ten kousek chleba je odvěčné právo vaše, a na „obranu“ vychrlili jste na národ náš celé kanály sprostoty a zhanobili jste jej před celým světem. A přitom v bohapustých ústech ty úlisné fráze o svaté svobodě, to bídne jezovitské tvrzení o vznešených snahách vašeho národa! Když absolutní moc ve prospěch Němectva vše nám pobrala, dokazovali jste, to že přec není vinou Němců, — ale vše ukradené klidně jste pro národ německý podrželi. Když na vlastním sněmě našem, ve vlastním hlavním městě našem činí se nejdrzejší nájezdy na nás, — není to vinou německého národa. Když celá rakouská žurnalistika jako banda lupičů vrhla se na hmotný i duševní majetek náš, — není to vinou německého národa. Když nás vůdci vaši dle zřejmého vyjádření svého hledí velezrádně vydat v lup německý, když celé Německo jedním hlasem řve již o naše bezživotí, — není to vinou německého národa. Národ německý je „národem svobodomyšlným“, „ke všem národům nanejvýš spravedlivým“ — kdepak je ten národ německý? Pravíte nám, že máme být ideálně spravedlivými, —

*verlangt ihr Predigereiñ günstige Gehör,
so schwätzet weniger, tut aber desto mehr!*

Mluvíte k nám jako Heinův Atta Troll: „Majetek je nescelný vynález lidstva, příroda nás všechny stvořila bez kapes“ — a mezitím strkáte vše, co našeho, do pytle, za bílého dne!

Máme již také své chyby, je pravda, jsou tím jediným, co máme od vás. Byli jsme hladké zrcadlo, co nyní v nás vidíte, je odlesk váš — odstupte a zrcadlo bude zase čisté. Ale od vás žádat, abyste zkusili, co v nás je dobrého! Bylo

by totéž, jako od duše otrocké žádat lásku k vlasti, k tomu, co je nejsvětějšího každému pravému muži, k vlasti, která nám je víc než život, než majetek, a která — čímž je vám? Nebo od vás žádat lásku k svobodě všech, od vás drzých myslí, drzých slovem, rukou, vším. Svoboda, láska, pravda, krása, vše je vám jedinou, velkou lží — lež jste učinili svým náboženstvím, kazatelem jeho učinili jste celý národ svůj, tím jste učinili národ svůj mrzkým otrokem. Vzдор chybám již přibraným — tak daleko neklesnem!

NÁRODNÍ LISTY 29. prosince 1871

ŘEČ, KTEROU JSEM DLE SVÉHO ZVYKU
O SILVESTROVSKÉ PŮLNOCI JIŽ OPĚT NEMĚL

(Mluveno jako v obyčejné mé hospůdce, mohlo se ale také jinde mluvit.)

△

Pánové, bratři!

Těší mne upřímně, že jste si mne zvolili za generálního svého řečníka, šťastněji jste nemohli volit. Vylézám na řečníště tedy a budu mluvit duchaplně již proto, že jinak ani nemohu, a kdyby mně pánbůh všechny hříchy odpustil. Jen o to vás prosím, abyste ke mně vzhůru nehleděli v úctě snad přílišné, neboť vypadám tak vznešený jen zdola, shora to ujde.

Pánové, podívejte se na hodiny: jsem přesvědčen, že ihned poznáte, že je dvanáct, půlnoc — Nový rok. Právě nás opustil rok starý, cítím na čele ještě lehké jeho políbení — navrhuju ale, abychom se oň víc nestarali, za prvé nestál za nic, za druhé dívá se teď už na nás jen zády, což je hrubiánství. A dále navrhuju, abychom se také nestarali o to, že je půlnoc, noc vůbec, snad bychom jí rozbořem a posuzováním svým uškodili. „Nejkrásnější noc je ta, kterou prospíš,“ povídá se — ruku na srdce, ví zde z nás někdo, jak vypadá taková „nejkrásnější“? „Den je poetou, noc je prorokem,“ povídá se zase, ale nebojte se: nebudu vás mořit reflexemi o minulosti ani proroctvím do budoucnosti. Minulost je obrovitou prostorou, v níž je nám úzko, už proto, že v ní vypadá vše tak přežile, a budoucnost — ať ji voláme nebo nevoláme, budoucnost přijde, třeba byla posud před námi zazděna. Bratři, nestarejme se vůbec o čas, o tu sfinx sedící na trůnu žulovém, nemilující nikoho a sežírající vlastní děti i děje, s obličejem tak velkým a klidným, že až k zbláznění; starejme se, když se vůbec o něco starat chcem, o *přítomnost*. Do minulosti dovede každý hlupec si určit, jakže žít měl, do budoucnosti dovede každý blázen učinit si plán co nejskvělejší, ale v přítomnosti žít

rozumně a dobře, toho dovede málokdo. Dokažme, my že to dovedem! Vždyť, když se tak po vás rozhlédnu, vidím samé a samé jen hlavy geniální! Nekloňte se, nečervenejte, není to žádná poklona, naopak! Pravil mudrc a já s ním souhlasím: „Čím jsou opice mezi zvířaty, tím jsou geniální lidé mezi lidmi.“ Pouhá silvestrovská časová narážka!

Pánové, bratři!

Společnost naše trvá již několik let. Scházíme se den co den a bavíme se tak dobře, že se už bavíme, i když se někdy nebavíme. Srostli jsme pevně, neboť jsme společně zakoušeli trpkosti, třeba to jen trpkost plzeňského piva. Navykli jsme mu pomalu, jako dítě navyknout teprv musí mléku matčinu, ale teď by bylo těžké odvykání! Společnost naše je, jak se říká, „krásna“. Mnohý z vás má ovšem velké a těžké chyby své, ale dívám se na vás jako na míšen-ská jablka, jež posuzuju podle bradavic: ta zcela hladká jsou jen tak, ta s bradavicemi jsou vždy pikantně chutná. A proto, že vás mám rád, povím vám velkou, smutnou pravdu: Pánové, vy jste právě nyní zestárli zas o jeden rok, pánové, vy stárnete až hrůza!

Vidím otylá bříška, kde loňského roku ještě byla štíhlost mladistvá, vidím na leckteré hlavě vlasy, které už nejsou, a v leckteré tváři vrásku, která na loňské fotografii ještě nebyla. Bolí mne leckterá tvář jakoby zapadlá, neboť se domnívám, že za ní schází již zub, a bolí mne leckterý kabát splasklý s vestou i kalhotami, a zvráskovatělý právě tak jako ta bezzubá tvář. Pánové, vlasy vaše se bělí, a tím se to nevyrovná, že zuby vaše zároveň černají. Neplačte, nezeslabujte ještě více zraku, beztoho chcete-li dobře vidět, vyndáváte „oči už z kapes“. „Ubývá-li tělu, přibývá rozumu, tělo dá duši spíš pokoj,“ praví mudrc, a tím se potěšte. Vždyť — třeba byste víc nevěstu už proto ztratit nemohli, že jí ani víc nehledáte — nejste přec tak zvláště staří, jste zrovna tak v „nejkrásnějším“ věku — čert aby ostatně vzal tenhleten „nejkrásnější“ věk!

Cožpak to také vlastně znamená „stárnout“? Že prý nic jiného, než častěji být už ošizen a oklamán než někdo jiný.

Je to vaše hanba nebo těch šidících a šálících? V tom ohledu už žijem v době, kdy skoro každý stárne s rychlostí až úžasnou. Kdo nedovede s šejdíři zacházet jako s lidmi zcela ctihodnými, není za našich dnů již ani z tohoto světa. Navykli jsme si již, že u každého předpokládáme jakýs „průměrný“ stupeň dobroty a hodnoty, nic víc, ale třeba hodně míň; navykli jsme již naproti každému jakýsi stereotypní výraz v tváři, ne přátelský, ne zlý, vcelku od srdce mizerný. Dospěli jsme tak daleko, že sobě faleš tu odpouštíme co jakous ještě moudrost, ukažte mně někoho, který za našich dnů pouhopouhou poctivostí přivedl to k něčemu, — „z chrámu poctivé pravdy vedou stezky sem a tam, jedna na nahý kámen chudoby, druhá mezi vzbouřené vosí hnízdo uražených talentíčků, třetí do vězení, čtvrtá do blázince“. Jsi-li poctiv jak jsi, řeknou, že za nic nestojíš. Je-li to ale pravda, že stárnutí neznamena nic jiného, než „častěj být už ošizen a oklamán“, — ty můj bože, jak stár už musí být ten náš český národ!

Čímž bych se byl nakonec dostal zcela správně a obligátně zas tedy na to pole národní. Tam musí každý za našich dnů, ať vyjde odkudkoli. Je to dobré, časově nutné, a rád bych použil té příležitosti, abych řekl také tomu svému milému národu něco k Novému roku. Nadšení má dost, všude dost, ve všech oborech a vrstvách. Ale při tom nadšení dostává se tak vysoko, že přec jen nemyslivá dosti výdatně na vlastní, nutnou práci. Myslím tu práci duševní, pilně literární, poctivě uměleckou, hluboce vědeckou. Národ hraje nadšeně na varhany — ale zapomíná šlapat měchy. Pánové, budme kalkanty! Nazdar práci pro národ, pánové kalkanti!

NÁRODNÍ LISTY I. ledna 1872

MÍSTO PĚTI MILIÓNŮ
VELMI SROZUMITELNÝ
POLITICKÝ KATECHISMUS

△ V Praze 27. ledna

Mnu si ruce: 5 miliónů není povoleno! Ne snad že bych ve jmenu Prahy bál se dluhů: a) nebojím se jich ani ve jmenu svém vlastním a mám se radš než celou Prahu; b) jsem člověk a každý člověk je povinen pokračovat s duchem času; c) vím dobře, že býti bez dluhů je více milost boží než zásluha člověka. Ale je aspoň pokoj. Bylo by to bývalo rámusu! Chtěli Prahu předělat na všech stranách, zbourat bašty, stavět nábřeží, zřídit kanály, opatřit město dobrou vodou, mně vystavět vilu s pěknou zahradou atd. Ovšem, vilu mohli stavět, také bašty mohli bourat, už proto, že blízkým hned novým nádražím a železnicí bez-toho postavili opatrní otcové hned zas novou baštu, vše ostatní bylo ale naprosto proti všem historickým našim návykům, a je dobře, že je to překaženo. Praha bude smrdět dál, sláva!

Otcové města mohou zaměstnávat se něčím jiným. Na příklad, když se povedlo v úřadování pražského magistrátu zachovat němčinu a obecní plynárnou Praze ještě o zdárný kus němectva přidat víc, mohou nyní do kožichu nasadit novou veš, chci říct, že mohou v osvědčené již důkladnosti své zapomenout cizí tramvajské společnosti dát mezi nej-přednější povinnosti: šetření češtiny. A my žurnalisté a spisovatelé? My můžem nerušení bouravkami a věčnými stavbami klidně psát užitečné spisy pro lid. Na příklad — on „ten lid“ sám od sebe hned všeho nepochopí — nějaký „politický *katechismus*“ o tom, že psát proti ústavákům je v politickém světě rakouském hřích, „že z toho vysvitá patrně snaha podnítiti obyvatele k nepřátelskému stranictví proti sobě, jakéž jednání jest přečinem proti veřejnému pokoji a řádu v § 302 tr. z. naznačeným“.

Takový katechismus je brzy napsán. Dá se řada trefných otázek a jasných odpovědí a je to. Průba! *Smíme-li od nynějška říkat jako posud, že nám celá ta banda vídeňských ústaváckých žurnalistů nestojí za to, abychom jim plivli do očí.*

Odpověď: Nesmíme, od nynějška třeba stylisovat: „*stojí nám za to*“.

Zdali můžem říci ještě jednou, že ústavověrní ministři jsou „Mazarinové“.

Nemůžem. Za prvé, kvůli jich duchu. Za druhé, pro následující: „*Nechte je zpívat, jen když platí,*“ pravil Mazarin, když mu sdělili posměšné písně lidu. My platíme, ale zpívat a mluvit nás nenechávají.

Jaká nám Čechům vyplývají z toho práva, že ústavácká strana je nedotknutelná.

Největší na světě: smíme ústaváky milovat. Divoké pojmy o nedůvěře, zlobě a odplatě jsou beztoho následky zpustlosti mravů. Co nás učí christenlehr? Miluj pána-boha nade všecko, bližního svého miluj jako sebe samého, miluj i nepřítele svého, jenž tě v stálé nenávisti pronásleduje, jakžpak teprv toho, který jen náhodou, snad pro pouhou obmezenost ducha a srdce, jiného je politického mínění.

Zdali nás mohou nejnovější takové nálezy soudní překvapovat.

Jakpak!? „Nejen práva, také soudce musíte studovat,“ pravil duchaplný císař Josef II. Mimo to bylo by to popuzování proti slavným úřadům, přečin vyznačený v § 300 tr. z. (1 až 6 měsíců).

Zdali smíme agitovat k příštím volbám sněmovním.

Propánaboha, ne! Tak mnohý milovaný ústavák mohl by přijít tím o tučné místo a pěkné příjmy — krádež, § 172 tr. z. A kdyby dostal z toho černou žloutenku — vražda, § 135 tr. zák.

Zdali smíme milovat Bismarcka.

No to se rozumí! Mimo to a právě proto, že si přeje příležitost rozbít milované Rakousko, přeje také milovaným ústavákům.

Zdali si smíme naříkat, že oni nám smějí říct a udělat všechno a my jim nic; že oni nadávají naší koruně „rendliků“, „bláznovských čepic“, nám „národu nevzdělaného“, „zlodějského“, že nám berou naše práva, zrušují ještě školy, přivolávají stav výminečný; že den co den ústavácké časopisy jako hejno štětinačů zporáží naše ploty, vběhnou na naše pole, zryjou a znečistí je. Zdali smíme proto namáhat pány návladní.

Pročpak ne, kdybychom byli hloupi! „The case is altered, quoth Plowden“, my umíme anglicky. Plowden byl výtečný právník za královny Marie. Jednou tázal se ho žalobník, může-li dle zákonů žádat potrestání za to, že cizí vepři rozryli mu pole. „Zajisté,“ dí Plowden. „Byli to vaši vepři,“ dí žalobník. „Jo — to je pak něco jiného,“ dí Plowden.

O čem se smí tedy psát v člancích úvodních a čím v nich působit na politické a právní uvědomění lidu.

O plzeňském pivě třeba hned, a také o tom, že ho smí vypít každý, mnoho-li chce a mnoho-li zaplatí. Ale nesmíme snad se probleptnout, že je české plzeňské lepší než vídeňské dreherovské — § 302, snaha podnítiti obyvatele k nepřátelskému stranictví.

Jaké mají časopisy na příklad dávat naučení politickým svým krajanům a spoluobčanům.

Následující, naprosto nezávadné: Vyjdeš-li ráno z domova, vezmi si klíč od domu hned s sebou. Člověk neví, kde najde dobrý trunk, a ostatnímu už rozumíš sám.

NÁRODNÍ LISTY 28. ledna 1872

PŘÍTEL NAD ZLATO!
PROČ MÁ MÍT REDAKTOR KURÁŽ
ÚŘADY JSOU PŘÁTELI LIDU
DOBŘE SVĚDOMÍ A DOBRÉ SPANÍ

△ V Praze 3. února

„Nebojejí se pranic České Lípy,“ prál k našemu redaktoru pražský c. kr. Bochníček, v úřední sice češtině, ale takto přátelsky, „až přijedou do Lípy, pozdravujou tamějšího c. kr. Bochníčka pěkně ode mne a pak už uvídějí.“ — Ach ten dobrý, dobrý Bochníček! Kohož by zde nenapadla Heinova miloněžná píseň — „a spatříš-li pak růži kdes, rci, že ji pozdravuju“! Také byl náš redaktor vskutku pohnut, ihned mu vyhrkly slzy, jedna krásnější než druhá.

On se arci náš redaktor vlastně nebojí. Viděl bych to sice rád, kdyby se jednou už chtěl bát (strach je počátek moudrosti a zmoudřev nepsal by pak snad více proti sl. c. kr. úřadům a nezlobil by je), ale nedivím se konečně, že se nebojí. Čeho také!? Co se mu může stát? Vždyť je to holý nesmysl, zlomyslný výmysl pomlouvačů, tvrdí-li se, že posílají teď české redaktory do České Lípy a do Chebu, do Liberce a Trutnova *jen proto*, aby tam byli odsuzováni. Vždyť by se tím nenávist mezi oběma národnostmi uměle vyštvala až k náruživosti nebezpečné — „snaha podnítiti obyvatele k nepřátelskému stranictví proti sobě“, přečin, a bylo by to čisté „travailler pour le roi de Prusse“ — velezrada, zločin! Bylo by také pouhé „svázat ho, tetovovat ho jako k boji a položit svázaného na půdu nepřátelského kmenu“, jakž činí Irokézové, — copak jsme divoši? Já a se mnou zajisté každý rovněž objektivní jsme přesvědčení, že sobě slavní orgánové vládní přejí jen a jen *objektivního* soudu, jenž „je právě nyní v Praze nemožným“. A smím-li bezplatně vykládat další úmysly milostivé vlády, nesměruje se k ničemu jinému, než aby byla buzena a pěstována vzájemná láska, pravá láska mezi oběma národnostmi v Čechách. Chtějí, abychom se blíže seznali, představí

české redaktory Němcům: „Ejhle člověk — a není zlý!“ — a Němcům zas poskytnou vítanou příležitost, aby našim „vyslancům“ dokázati mohli přátelství své i „pohostinnost“ svou. Arci je pohostinnost rozdílna u národů rozdílných, u nás Slovanů je odedávna „chleb a sůl“, u českých Němců bude — „chleb a voda“.

Úřadové sami dávají již krásný, vzorný příklad smíru a dbalosti o blaho naše. Kdežto vojáci v kasárnách chodí jen každou sobotu k lékařské vizitýrce, je u nás vizitýrka obden. A jakž zvyšuje se cena takové návštěvy tím, že nám ji vždy nastrojí co „překvapení“, jak jemné, něžné vyhledávají si důvody pro návštěvu každou! Že prý zařizují teď právě sbírku znamenitějších autografů u soudu, že prý je zajímav ten či onen článek tak, že by si přáli nahlédnout do rukopisu, že studovat cizí rukopisy je pro každého zralého muže a myslivého člověka vůbec zábavou co nejlákavější, atd. Potměšilí žurnalisté ovšem té něžnosti nerozumějí. Myslíte, že slavný soud našel posud jen jednu jedinou řádku rukopisu? Toto! Oni se stydí za rukopis svůj, tak nečitelný, tak čmáraný, o „hanebné lenosti“ svědčící! „Dáme to dřív opsat na čisto,“ říkají. A myslíte, že odměňují se slavnému soudu za čestné jeho návštěvy zas návštěvou vzájemnou, dobrovolnou? *Nutit* je zrovna musí slavný soud k tomu, čtrnáct dní napřed poslat Bochníčka s pozváním, udat den, hodinu, číslo Novoměstské radnice, číslo kanceláře a také ještě připsat výhrůžku „sic byste v pádu nedostavení dle čl. 148 tr. ř. osobně dostaven byl“. K lásce se nechat *nutit*! Není pak divu, že si je slavný soud, aby jich užil, pak radš hned u sebe nechá.

Však on se dobrý úmysl konečně přece pozná a bude v Rakousku lásky a klidu jako v ráji. Bude to brzy, soudím to dle pouhé, ale významné maličkosti: iniciativa přichází nyní shora. Čtli jsme zprávu, že *kníže Aueršperk, předseda ministerstva, při poslední poradě ministerské usnul*. Teď ať někdo ještě řekne, že muž ten nebdí nad blahem říše: nepřichází spaní *teprv po bdění*, a nepřišlo mu spaní? Byla prý to idyla nade vše popsání dojemná. Dlouho ostatní

ministři mezi sebou mluvili — oni se totiž, snad ze slušnosti, mnoho po něm neohlížejí —, najednou zpozoroval nejbližší, že předsedovy oči „září dovnitř“.

„Morfeus je tu! — a my přec řekli portýrovi, aby nikoho nepouštěl!“ pravil soused, ukazuje na dřímajícího.

„Nezpozoroval jste, že by byl ještě něco řekl?“ šeptá druhý.

„Zdálo se mi, zdálo, jako by vedle mne odříkával:

*Panna Maria v nohách,
andělíčkové boží po všech všady stranách!“*

„Co teď?“ táže se třetí. „Budme tedy jeho andělíčky!“ Jenže nevěděli, kteří mají mu zpívat „Gloria“ a kteří ho ošetřovat a zahřívát. Bylo jim, jako by je byl náhle ovanul duch jim posud neznámý, duch dětské nevinnosti. Jaký to dojemný obraz! Jako děťátko spící v koupeli! Ležel natažen v křesle a dadal, prsa oddychovala měrně, hlava byla skleslá, ústa poodevřená a lehký chrapot svědčil o skvostném limbu. Uchvácení obrazem vstali jeden po druhém, přiblížili se na prstech, zpusinkovali jeho spaním růžově zardělou tvář a odcházeli pak bzučíce:

*Spi, miláčku, spi,
zamkni očka svy:
dám ti buben a housličky,
nedám tě za svět celičký,
spi, synáčku, spi!*

A předseda hajal dál, hodinu — druhou — třetí —
To milé kotě!

NÁRODNÍ LISTY 4. února 1872

△ V Praze 2. března

Brzy bych byl dnes, než jsem začal psát, učinil něco zcela neobyčejného: kříž, latinský kříž! A zároveň bych se byl zarouhal bohu, ale nevinně. Chtěl jsem totiž při tom dělání kříže už říci: „Ve jmenu otce i syna i ducha svatého i papeže neomylného, amen!“ Byl jsem právě zcela spleten. Dlouho jsem nechtěl dřív věřit, že je papež osoba neomylná, tedy vševědoucí, tedy božská, a on najednou učiní papež zázrak, zázraky ale může činit jen bytost všemohoucí — *druhá* tu již vlastnost božská — byl jsem s nevěrou hotov. A jaký zázrak to byl! Že Josua nechal před sebou stát slunce přes celou noc se světlem jakoby nějakého posluhu s fakulí o plesu na Žofíně, bylo pouhou hračkou naproti tomu, co se nyní stalo v Římě, v Palazzo Sabini. Papež, povídám: *papež* — nevíte-li, co to je, podívejte se do historie — *papež* dovolil, aby v Římě hádali se veřejně kněží katoličtí s kněžími protestantskými: *byl-li vůbec někdy sv. Petr v Římě, nebo nebyl-li*. Připustila hádku tu hlava církve katolické, která místo důvodů rozumových a historických připouštěla vždy jen hrůzy inkvisice, kletby, mučidla, úpalné hranice, kanonády! Zázrak!

Nebyl-li sv. Petr nikdy v Římě, je také dědictví svatopeterské nesmyslem. Papež není nástupcem sv. Petra, není hlavou církve, zbytečny byly všechny strachy králů a národů před Římem, nesmyslem bylo i území papežské, což má politický význam svůj, a spojená Itálie učinila zcela dobře, že si vzala Řím. Nebezpečí, jaké by byla podstoupila tedy kurie římská hádkou tou, nemohlo by se podceňovat.

Nebyl-li sv. Petr nikdy v Římě, nebyl zde také nikdy ukřižován, „hlavou dolů“. Nebyl uvězněn zde, a okovy jeho, které se ukazují, jsou pouhý podvod. Neutíkal také

z vězení, nepotkal na silnici Krista nesoucího kříž, nezeptal se ho: „Pane, kam jdeš?“ a pán mu neodpověděl: „Jdu do Říma, abych se nechal — když už ty jsi taková baba — ještě jednou ukřižovat“, a celá ta povídka je báseň. „Šlépěj Kristova“, kterou z té doby posud ukazují u Sv. Sebastiana, je pak humbuk, humbuk je také ten trůn z cedrového dřeva, na kterém sv. Petr co první biskup římský seděl, trůn vězíci teď ve futrálu, a cedrový oltář, u něhož sv. mši čítal, oltář item teď ve futrálu. Nikdo už nebude věřit, že ta díra pod kapličkou na „hoře zlatopískové“ je skutečně toutéž děrou, ve které vězel jeho kříž, a kapucíni nebudou moci více prodávat papírky gumované a pískem z té díry posypané. Nikdo, když víra v ty věci velké zmizí, nebude docela již více věřit ve věci ještě menší. Provaz, jímž se Jidáš oběsil, ztratí svou hrůzu, špryslík z onoho žebříku, po němž v Jakobově snu andělé lezli, bude pouhým směšným dřívkem, a loktuše sv. Veroniky, kterou se Kristus pán utřel, bude snad bezcenným hadrem. Beztoho už teď říkají rouhači, že za doby Kristovy „holbleinwand“ ještě nebyl.

Ať ještě někdo řekne, že církev katolická bojí se důkazů vědeckých, historických, když je teď vyzvala, ať řekne, že se vyhýbá veřejným kontroversám, když je teď připustila, nebo že není snášenliva, když vyslechla protestanty — v Římě samém! Boj nastal, tři Horatiové zde, tři Curiatiové tam. Vybraní vojíni! Jazyky jako meč, taktika dle nejlepších starých církevních Moltků, důvody samý ostrý náboj. Nikdo se nepoddával, nežádal milosti, váleno krutě, ubíjeno krutě, a když byli hotovi, bylo bojiště poseto „mrtvolami ubitých hodin“. Ztratili jen čas, nic víc!

Ztratili? Nikoli, alespoň římská kurie ne! Ona sice v hádce nezvítězila — ze všech její důvodů historických obstál jen ten, že sv. Petr datoval jeden list svůj z Bábelu, „a není Řím bábel“? Nezvítězila, ale což záleží teď ještě něco na tom, byl-li neb nebyl-li sv. Petr v Římě biskupem? Člověk by věru neřekl, že duch, který diktoval dogma o neomylnosti, a zase ten duch, který teď připustil tu vědeckou kontroversi, je jediným a tímtéž duchem! Histo-

ricky se ona pověst nedá zastávat, nač by se neomylný papež tedy mýlil — dále? Copak konečně za to může, že nehistorická pověst povstala? Povstala mnohem dříve, než vůbec nějaký papež byl, jakopak měli ti nejprvnější křesťané důvody, aby si zalhali? Tvrzení pošlo z pokřtěných, v Římě usedlých židů. Záviděli sv. Pavlovi římské jeho působiště, universální, zde i onde působící apoštol Pavel nebyl jim tak milý jako čistě židovský apoštol Petr, přibásnili tedy prostě tomuto čest, že také působil ve městě světovém. Když máme své svaté Písmo od židů, proč bychom neměli od nich také své svaté legendy? Je v tom konečně nějaké neštěstí, věří-li křesťanský nynějšek v to, v co věřila první křesťanská doba zbožná? A nebude se vzdor všem důvodům historickým věřit dál? Kdopak se ptá, chce-li a musí-li již věřit, teprv po důvodech! „Neomylnost“ je také proti všemu rozumu, a přec slavila u věřících vítězství. Stejný duch, stejný účel — to se jezovitům zase povedlo! Kapucíni mohou své pískové cedulky prodávat klidně dál. Kupců bude vždycky dost, jedni kupují z víry a druzí jsou milovníci kuriosit, frank jako frank.

A nadál? Bude mít snášelivost další ovoce? Bůh nás zachraň! Rok co rok budou také nadál v kostele Santa Maria del Popolo proklínat Martina Luthera do všech horoucích pekel, dle starého receptu, a rok co rok vstoupí si papež v určitý den na porfyrový kruh v chrámě svatopeterském a vrhne strašnou kletbu na všechny nevěřící. Povídá se, že prý té kletbě naslouchá vždycky ďábel sám, a kde ďábel stál, že je vidět pak černý flek. Svatopeterský chrám musil by už vypadat jako stará kovárna.

NÁRODNÍ LISTY 3. března 1872

STRAN TOHO V ZEMSKÝCH DSKÁCH
ZAPSANÉHO ŽAMPACHU
ZEMĚTŘESNÍ, NEJNOVĚJŠÍ POCHOUTKA

△ V Praze 9. března

Tak tedy zrádeček Chleborádeček, nu tak vida! Má o jeden titul víc a někdy bývá už titul zároveň také jediným charakterem člověka. Podepisoval se již „hofmistr“, „vychovatel toho a toho velkého mladého pána“, „národní hospodář“, „dělník“, „tovaryš sladovnický“, „patriarcha dělnictva“, „generální ředitel banky Slavie“, „velkostatkář“, a nyní —? Vsadil bych se — on je na titule jako posedlý —, že prodal v Žampach zaobalený hlas svůj Němcům jen proto, aby se mohl podepisovat něčím novým, na příklad „Jidášem“, a zakrátko že dobude sobě nejspíš už zase názvu nového a pak, až dobude si ještě i řádu i baronie, bude také zas vědět, proč, nač a zač; což je to hlavní. Zázračná rychlost, jakou dobrý ten muž své kotrmelce metá! Za tři leta je nahoře i — dole, hodně vysoko nahoře a hodně hluboko dole! Začal s pouhou maličkostí, se svým talentem totiž, pravá to skyva — „a po té skyvě vešel do něho ďábel“ a už ho nepustí.

Že dr. Chleborad se právě v nejdůležitější pro nás době neosvědčí, nemůže vlastně nikoho překvapit. Ale že jsou u nás lidé, kteří se ho ještě zastávají, toho neočekával as nikdo. Skutečně člověk slyší s ustrnutím fráze: „To by bylo pěkné, aby nemohl každý se svým statkem si dělat“ atd. S udivením hledíme na ten mladý národ, jako se divíme mladému člověku, který by chtěl být už prost ideálu. Po bitvě bělohorské otcové naši obětovali veškeré, bohaté statky své a šli nazí do vyhnanství, jen aby nemusili se zpronevěřit svému národu; my máme hojit ty obrovské rány a hojíme je tím, že dáváme nepřátelům statky své dobrovolně! Dejte nám padesát Chleboradů a za dvacet let jsme hotovi, na mizině.

Ale ne — my jich nemáme padesát, *nesmíme* je mít, národ sám tomu přec nepřipustí, vždyť je vpravdě mlád a rozechvěn ideály vznešenými! Chleborad zůstane sám, *musí* zůstat sám! On sice nepůjde před knížata kněžská a nevrátí jim třicet stříbrných řka: „Zhřešil jsem, zradiv krev spravedlivou.“ Také nebude hledat ani provazu ani vrby. Ale souzen je již pro všechny doby a zatracen, nemá národu víc a tedy také žádného spasitele. Klidně ho necháváme stranou a pokračujem ve svém konání. Národ je sobě svých cílů vědom, je sobě vědom, jaká to pravda ve slovích Schillerovy Panny orleánské:

*Ničemným byl by národ, který by
vše nenasadil za vlastní čest svoji.*

Nechme ho, patriarchu, na mizině a nekažme si humór! Vždyť jsme měli tyto dny zvláštní pochoutku, *zemětřeseníčko!* Prsa každého pravého vlastence šíří se teď pýchou. Když si tak vzpomenu, jak závistivě jsem čítal zprávy v novinách! Každou chvíli jsem tam četl o nějakém zemětřesení — půl zbořeného města, třicet tisíc pobitých lidí — a druhý den zase někde celé nějaké město a v Čechách pořád a pořád nic — bylo mně zrovna až do pláče! „Tak požehnaná země a jen žádná sůl a žádné zemětřesení!“ volal jsem s duší zkormoucenou. I v Uhrách každou chvíli nějaké zemětřesení, a to už mne nejvíc dopálilo, že ti Maďaři mají ale ve všem a ve všem takové štěstí! Konečně přišlo, moje nervy se utišily. Arciže mne čtveračivě zase trochu podvedlo, ale co už z toho! Víím totiž, že zemětřesení nejraději přichází v noci, aby byl jux ještě větší, a zařídil jsem si v stálém očekávání dle toho veškerý způsob života. V noci bdít, — ve dne spát — a ono to milé, čtveračivé zemětřeseníčko přijde kvůli mně zrovna ve dne, odpůldne, když já zas kvůli jasnému slunečnímu nebi ležím právě procházkou na pevném kanapi a tedy praničeho necítím! Počkej, ty mne po druhé zase napálíš! Ale nechť — budiž ten osobní žert odpuštěn již a zapomenut —, jen když jsme je už měli!

Co je teď otázek, proč bylo, jak bylo a co z toho bude! Já se neptám. Stalo se mně už sice také, že jsem páchal verše, dovedl bych právě tak jako jiný spustit:

Jaký bol to zalomcoval Tebou, matko země,
že v tak mocné, divé zlosti otrásáš své témě,
v bolu nesmírném že úpíš, hromy hrůzy
že Ti v prsou burácejí jako — —

svaté Múzy, milión za rým! Ale ne, nedám milión, vždyť se neptám! Četl jsem už mnoho spisů učených o zemětřesení a přiznám se vděčně, že jsem se ze žádného ničeho nedověděl. Jen tolik je vzhledem k němu ve vědě jisto, že žádný učenec neví o něm pranic. Smím-li ale sám pronést soud prostého rozumu, míním, že to zemětřesení způsobil zas jen — — Chleborád!

Verrat! — Ein garstig Wort! Die Engel wenden ihr strahlend Antlitz ab, wenn sie's vernehmen; *die Erde bebt zurück vor seinem Klang!*

NÁRODNÍ LISTY 10. března 1872

ROZERVANÉ POVINNÉ MYŠLENKY
O TOM JARU

△ V Praze 13. března

Ve světnici je tak temno. Dívám se od stolku do oken na včera rozkvětlé kamélie své. A ty kamélie dívají se zas dál ven, do ulice, a vypadají tak komicky smutně jako zaražené dítě, které neví, má-li se smát, má-li plakat, a zatím koutky úst svěšuje. Dívají se na to „české jaro“ jako mladá srna na první sníh — nedivme se jim, jsou teprv od včerejška, do dneška nevěděly, co je to faleš! Včera a dnes! Včera ještě padalo sluneční zlato z nebe, dnes padá protivný již sníh, včera mělo nebe hedvábné modré roucho, dnes má šedivý, rozedraný žebrácký šat, včera jsme už hledali fialky a konvalinky, dnes hledáme juchtové boty! Včera tiskla země novorozené krásné jaro tak toužně k prsoum, a dnes — dnes dostalo dítě to už psotník. Některé květy vylezly a nemohou víc zpátky, některé vlaštovky už přilítly a chvějí se zimou, někteří vrabci už bujněli a teď se tisknou zas k lidským obydlím. Stromy vystrkují nahé, suché své ruce do výše a žebrají. Jaro *není*, ale právě proto píšu o něm, neboť jeho čas je zde. A ten čas ukládá každému pořádnému fejetonistovi povinnost, aby psal o jaru, třeba by rampouchy visely od slunce až k zemi.

Povinností svým má člověk dostát, a kdyby moře se přihrnulo a blesky kolem tloukly! Tím ale spíš, když je to tak lehké jim vyhovět. Co bylo posud pisatelů fejetonů, o jaru dovedl každý psát. Jenže se musí rychle rozhodnout, chce-li chválit nebo hanět, jubilovat nebo naříkat. Poslednější je snadnější. Člověk si připne křídla filosofův, vyšvihne se do nesmírné výše a mluví nesmírně duchaplně o pomijejicnosti všeho pozemského. Vidí, jak lidstvo stárne a jak Země vychládá. Hledí do budoucnosti a spatřuje tam

pramizernou, strašně sešlou figuru, posledního to člověka, jak vandruje ze světa ven, — sv. Petr mu otvírá a odplivne si. Vidí, jak Země pak vychládá pořád ještě dál a dál, jak smutně si vzpomíná, že měla kdys tak krásné květy lidské, jak pak už zblbnuvši nevzpomíná praničeho více, sedí zčernalá někde v temném koutku, až přijde nějaká kometa a vymete ji z všehomíra a hodí do škopku zapomenutosti. Krásně může přitom také popisovat třeba soustrast ostatních těles nebeských a popsat, jak hvězdy spráskají udivením ruce. Vyjímá se to vše duchaplně a není těžké. Sám jsem již spáchal články takové.

Nebo může člověk jubilovat. Mluví o stromech pokrytých stříbrem květů, o nivách, po nichž jako by vypučela vyprýsklá jara krev, o toužném zpěvu ptácat, o zpěvích jarních vánků i o bájuplném hukotu rozpoutaných vod. Může modré nebe třeba mít za chrám, v němž se nyní dějí velké služby boží, hukot řek za hukot varhan a každou růži za rozžhatou svíci. To je už trochu těžší, žádá kousku poezie. Ale na štěstí už bylo lidských slavíků, tak zvaných básníků, dost a dost, člověk je potřebuje jen opsat. Pak se mu stane, že si myslí, jemu samému že připadá každé kvítko jako malá píseň, on sám že líbá každý květ, běhá za každou včelou, naslouchá každému slavíku, že sám je blouznivec jako ti pěvci nadšenci, jichž jazyk na konci každé modlitby spleten místo „amen, amen“ říká — „Amor — Amor!“

*Co to? Jsem kvítkem mezi kvítky,
druh druhům, něhou vítězným;
nevím, co jsem, však rozumím jim,
i hrám, i snům jich líbezným.*

Jenže ani jedno ani druhé — není české! České jaro je jedno i druhé, smutek i veselí, hořkost i cukr, pravá medicína — každou hodinu lžíci. Nesmíme myslet ještě na konec konců, život je nám Čechům tak mnoho ještě dlužen! Nesmíme se ale také těšit z květů a zpěvů, neboť

těžká starost klade se jako olovo na naši leb a oči prohlédají jen rouškou.

Osude lidstva, což nám Čechům nedáš také jednou celé jaro?! Nedáš nám alespoň nějakou řádku dnů, v níž bychom byli bez starosti o to, co nám nejdražšího, kdy bychom mohli sít s nadějí, že sklizeň zůstane nám, těšit se z darů přírody, zasmát se bez bolesti, žít bez strachu o život, nadýchat se volného, volného vzduchu? Musí nám každého jara, když již pučí nové květy, pukát také vždy zas ty staré rány naše? Neutržili jsme ran těch za lidstvo, a máme my z lidstva být jediní věčně nešťastní? Musí být život každého z nás den po dni chudý oblázek a život celého národa jen nahým pohořím, bez šťastných údolí?

Před nedávnem prokmitlo slunce nádeje nad národem. Slunce klamné, březnové; zas náhle se obestřelo, poupata pomrzla, chvějem se vlhkým mrazem. Jak nyní venku ta příroda.

Nesmíme zoufat, velké zákony přírody jsou neomylny, také naše jaro musí přijít.

Nechť tam venku burácí vichr nahými stráněmi a děsně šumí řeka omžená, přec jako bychom tím vším slyšeli zvuky vzdálených harf. Nechť nebe se zakaluje smutněj a smutněj, my víme, že rouška se protrhne, zanedlouho. Nechť houfy sněhu potácejí se k zemi, my víme: přes noc se pokryje země ta květem. Oko vidí truchlou skutečnost, ale srdce hledí do budoucnosti, zkušená mysl ještě se bojí a strachuje, srdce již chvěje se v pocitu prorockém —

*bud', srdce, jak ta ptačí duše tklivá,
jež ještě s drsným větrem zápasí,
a přece již o lepších časech zpívá!*

NÁRODNÍ LISTY 14. března 1872

△ V Praze 16. března

Před desíti lety ptali jsme se: Již mělo lidstvo tolik idejí, ideu náboženství, svobody, národností, jakou bude mít as po té? A již nyní máme odpověď: ideu peněz! Není nová, ale kupodivu rychle dozrála k nadvládě nad ostatní. Vlastně jsme se měli tenkrát tázat, jakéhože ještě nového tyrana bude mít lidstvo k překonání. Vždyť lidstvo nemůže být ani bez tyranů. Čím zpočátku byla mu dřevěná modla, byl mu napotom krvežíznivý císař, pak římská tiára, pak surová nadvláda cizích mocnějších národů — nyní je peníz. Vlastně mnoho peněz, bohatství. Dřív míval jen jediný člověk vládu a moc, aby statisíce měly jen porobu a otroctví, nyní má jeden člověk milióny, aby milióny lidí neměly nic. Milionáři jsou nejnovější panovníci planety Země.

A kupodivu rychle ovládla nejnovější idea i národ náš. Ten chudý národ, jemuž chudoba byla spásou, zatočil se do víru všeobecného a pachtí se za penězi. Nejváženějšími podniky „národními“ náhle jsou podniky peněžné. Na Národní divadlo své nemůžem vyžebrať krejcaru, na eskomptování směnek upisují se miliony. O zakládání nových škol není slechu, zato bude mít už každé místo, které má ročně tři jarmarky, dvě své banky. O rozpuštění českého sněmu mluví se pět minut, o akciích té oné banky celý den. Dřív nemohli naši lidé spát, když jsme byli v nejistotě jen stran nějakých voleb obecních, nyní lomcuje jimi zimnice po celou noc, když přichází „ultimo“. Něžnost citu dostala nový směr, „směnka“ je „směňčička“, „stovka“ — „stovička“, „kšeft“ — „kšeftíček“. Vyjde-li nová kniha česká, litují, že se toho papíru neužilo na akcie, třeba německy potištěné. Zakládání čistě peněžitých spo-

lečností stalo se již „národním obyčejem“, místa v časopisech, kde ještě před krátkem skvěly se „programy táborů lidu“, jsou naplněny inzerty, kdeže možno upisovat akcie. Hus pořád ještě nemá od národa důstojného pomníku na Václavském náměstí, „zlaté tele“ jej tam bude mít co nejdřív.

Je to u nás směrem i způsobem jako všude jinde. Zbohatnout je samo o sobě „cílem“. Peníze měly by být jen prostředkem, ale kdo je má, „dělá“ jimi zas jen nové „prostředky“, „prostředky pro prostředky“. Peníze bychom měli mít jen proto, aby nám ulehčily života — pravil kdosi —, ale my máme život proto, abychom jej obtěžkali penězi. Peníze měly by sloužit vědě a umění, jsou ale samy „vědou a uměním“, jak totiž způsobem nejsnadnějším dostat je z neprozřetelných cizích kapes.

*Dřív je zhloupí,
pak oloupí —*

jako kat zavazuje člověku dřív oči, než ho popraví. Zkrátka budem místo „lidí“ mít jen „peněžníky“, a ti — „v bohatství srdce dříve ztvrdne než vejce ve vařící vodě“!

Honba po penězích je všeobecná, alespoň dvacítitisícovým tyránkem chce se každý stát, když to nejde na milionového tyrana. Lehce ovšem, bez práce, jen tak na burse s notiční knížkou a tužkou v ruce. Jak se stal bohatcem, nikdo se nestará, jen *když* se stal. Měšec cinká, klobouk dolů! Před rozumem nikdo nesmekne, vždyť nám ten chudák, který jen rozum má, při nejlepší vůli nemůže ničeho z něho darovat. Daruje-li ale někdo, kdo beze vší práce vydělal statisíce, dvacet zlatých na český spolek národní, metá národ vděčností kotrmelce — kdopak vlastně ty statisíce zaplatí? Bohatec koupí si vše, úctu, dobré svědomí, často i zdraví, ano, chce-li, třeba i nesmrtelnost. Sama spravedlnost veřejná nechává železné své vážky se klonit tam, kde je tíže zlata. Vznešený rod nebo vysoké důstojenství nepřidávají ovšem již dávno o sobě cti, du-

ševní hodnota je ale také věci již vedlejší, ano i dům a statek ztratily již mnoho, a co se od „pořádného“ člověka žádá, jsou jen peníze, *hotové* peníze, čím víc hotových peněz, tím líp. Je-li vedle toho člověkem hodným, — obrovská zásluha — „vždyť toho nemá ani zapotřebí!“ Vše, vše se také nyní odměňuje pouze a pouze penězi, umění, ctnost, vlastenectví, srdnatost — čti o těch „krvavých miliónech“, rozdáváných nyní v Německu!

Ale jaká je ta „hotovost“ peněz! Není to ni zlato ni stříbro, jež vždy lidé ctili, třeba se vždy báli těch kovů, „vyzrálých v říši tmy, kde tlejí kostry a žijí jen ropuchy v kámen zaklené“. Peníze jsou teď něčím jiným. Nejsou z kovu. Jsou svařeny dle receptu našich sociálních béd, z bolesti chudiny, ze slz lichvou vynucených, z vyfantované peřiny vdoviny, z chladně provedeného podvodu — ne vždy ovšem, bohudíky, že ne vždy, ale tak strašně často! Jsou skoro něčím imaginárním, pouhé slovo, pouhý papír, ale založený na skutečném otroctví miliónů.

Co platno, musíme se přiznat, že i ta věc je časová. Jde-li někdo na tebe dýkou, nemůžeš přec jen proti němu prázdnýma rukama. Peníze to byly, jimiž chtěli nepřátelé potřít národ náš, není divu, že i národ český počal se rozhlížet po stejné zbraní. Proud po celém světě stejný, kvas po celém světě stejně rozlitý, jenž se musí vykvasit. Snad je to štěstí lidstva, že potírá tyrana teprv po tyranu. Vidíme v tom jeden z největších zákonů dějin. Arci, až bude i nerozumná, šílená nadvláda peněz pohřbena k ostatním nadvládám již dříve ubitým, kdo ví, kolik a jaké přijdou zas nové. Jdem jen krok za krokem a v stálém boji za cílem svým, k volnosti to a blahu všestrannému i všeobecnému. Nebudem velebit dobu nynější, snad ale její důležitosti porozumíme. Snad má přec pravdu Buckle, jenž pravil: „Peníze nezpůsobily nikdy (!) nic špatného, vždy jen dobré!“ — Žijem rychle, uvidíme!

NÁRODNÍ LISTY 17. března 1872

△

Již čtrnáct dní chodím a vzdychám: Kéž jsem kaplanem! A když už nejsem kaplanem, kéž vidím do všech kaplanských útrob po Čechách, Moravě a Slezsku, kéž naslouchám osvěženému tlukotu všech kaplanských srdcí a čtu ve všech rozjařených kaplanských mozcích hemžící se tam teď ódy a dithyramby! Kéž mám radost z radosti cizí, radost nejčistší!

Konečně si vzpomněli i na nebohého kaplána a učinili tak právě ti, kteří by z každé kleriky nejraději udělali strašidlo. Zcela nezištně, z pouhopouhé humanity určili „nižšímu kněžstvu“ peněžitou výpomoc říšskou, celých 500 000 zlatých, a po srážce všech farářů obdrží každý kaplan, ale každý, ať je již dlouhý nebo krátký, suchý nebo tlustý, blondýn nebo brunát, celých — 12 zl. 50 kr. r. č.

Sám by nebyl radosti hoden, kdo by kalil radost cizí. A protož již uznávám milerád, že dar kaplanům učiněný je vypočten výtečně. Krátký důkaz! Za prvé se nedá upřít, že peníze způsobují jen ve dvou případech nesnáze: nejsou-li žádné nebo je-li jich příliš mnoho, — a nikdo na světě nepopře, že 12 zl. 50 kr. jsou peníze, ale že jich není příliš mnoho. Za druhé, kdo chce šťastným být, musí se tomu učit hned z mládí, kaplan je ještě mlád a 12 zl. 50 kr. je mu tedy v pravý ještě čas dobrým návodem k životnímu štěstí. Za třetí neupře ani nejzuřivější protivník říšské rady následující tři punkta: a) že za 12 zl. 50 kr. může si kaplan koupit i víno i pečení; b) že stojí v němčině psáno: „So lang der Kirche Tisch besetzt mit Wein und Braten, wird niemals Mangel sein an frommen Kandidaten“; c) že tedy zároveň odpomoženo hrozící již nouzi o duchovní pastýře.

Když mluvil žid Kuranda stran těch 500 000 pro nižší

duchovenstvo, vysvítalo z jeho řeči, že sobě duchovenstvo to myslil slité v jedinou figuru, v nějakého obrovského „Gargantuu“, jak ho vozí o „středopostu“ po Paříži a do jehož úst se vejde najednou „dvanáct set chlebů, dvacet volů, sto skopců, šest set kuřat, patnáct set zajíců, dva tisíce křepelek, dvanáct mázů vína, šest tisíc broskví“ a ke všemu tomu ještě dvacet kuchtíků. Šlechetný ten žid se zmýlil. Má-li kaplan hlad, má ho každý extra pro sebe. Čímž se důležitost 12 zl. 50 kr. nezmenšuje, neboť hladovému je i talíř nemastného hrachu „něčím“.

Jaká je as nyní radost po nivách kaplanských! Tím větší, že přišla neočekávaně, jako slunce z jarních mraků. Přišla radost jako blesk — nedivil bych se, kdyby veškeré kaplanstvo rozplakalo se v moře slz, alespoň blesk neuškodí, sklouznuv do vody. Vidím je v duchu, ty nebohé kapláanky, jak nepokojně nyní pracují na vinici páně, jak po chvilkách odkládají rýč a motyku, jeden se rozhlídne, zdali ho nikdo nevidí, a pak se postaví radostí na hlavu, druhý metá item radostí kotrmelce, a třetí si zasedne pod blízkou hrušku a dělá plány.

12 zl. 50 kr. — co vše si může kaplan za ně koupit! Na příklad kalhoty a vestu, ale kalhoty jen do bot, až na kotníky by 12 zl. 50 kr. nestačilo.

Nebo: mašinku na kafe, mašinku na vaření vajec, petrolejovou lampu a dva klíčky k slunečním hodinkám.

Nebo: může si vsadit čtyrykrát „fix-nix“ na celý košík, či také hned koupit sto pomorančů a pětmecítma škatulek s datlemi, fíky a krausamincem.

Nebo: může si v „Grand Bazar Rix“ koupit anglickou flautnu s číslovanou školou (40 kr.), 24 kapesní šátky (45 kr.) a skříňku s hudebním strojem, hrajícím čtyry Offenbachovy melodie (8 zl. 50 kr.).

Nebo: dva exempláry veškerých mých spisů.

Nebo: může uložit si celý kapitál do záložny na šest procent a ročně o svůj svátek udělat si dobrý den a utratit na posezení 75 kr.

Víme, že takové strojení lesklých plánů je rozkoší nes-

mírnou! Nebe všech nebí je rozevřeno nad hlavou. A jakž se to vše pak ještě zvýší v den výplaty! Jak se budou nebohému kapláňkovi třásti ruce, až bude psát žádost, — bez žádosti žádná milost. A když přijde milostivá poukázka a on vezme pět krejcarů do chvějících se prstů a klesající jeho kolena ponesou se k trafikantovi, aby tam koupila kolek na kvitanci, — ne, člověk nesmí domyslit, aby se sám nedal do pláče. A potkají-li se v té době dva, — budou chtít na sebe promluvit, ale hrdlo se jim stáhne, budou chtít druh druhu pohledět do roztoužených, rozohněných očí, ale slza obestře zrak, němě si sklesnou na prsa. Evoe!

Jen aby žádný nezpejchnul!

Aby žádný se nepopletl na rozumu, nesloužil místo Te-deum snad rekviem za těch „140 pomocníků“ za Skotskou branou, neoddával snoubence na levou ruku, nedával křtěnatům poslední pomazání a nějakého umírajícího, který se ani bránit nemůže, nepřekřtil na jmeno Kuranda!

Aby také žádný, měře nevelikou velikost dávky a mysle sobě: „Jednou se za to najím — a co z toho pak mám!“, nepohrdnul milostí v hříšné pýše! Nechť si pomyslí, že něco dostat z Vídně je vůbec štěstím velkým, a velké štěstí a neštovice že přicházejí jen jednou v životě!

Ať se každý těší, upřímně těší. On se také bude upřímně těšit — ještě jeho děti (Kuranda zruší celibát) budou si o tom povídat!

NÁRODNÍ LISTY 21. března 1872

MŮJ SCHMERLING O MÉM WINDISCHGRÄTZ I
PLETU SE SCHMERLINGOVI DO TOHO
NESLANÁ, NEMASTNÁ MOZAIKA POLITICKÁ
JEZOVITÉ A NA KONEC NĚMCI

△ V Praze 23. března

„Na tomto světě nikomu to za to nestojí, aby zamlčoval pravdu a nemluvil od plic, vždyť žijem jen okamžik a již nás pohltí umrlčí truhla,“ myslil si Schmerling, rytíř a Antónín, a začal ihned od plic chválit nebožtíka Windischgrätze. Ó slovo volné, slovo krásné! Narozeno v růžovém lůžku roztomilých rtů, celé prodchnuté vznešeným zápalem nebeským, nikdy jsi nezaznělo v lepší čas! Byl bych tě zhubičkoval, Tondo, Toníku, již za to, že jsem se v tobě nezmýlil! Když celý svět o tobě již pochyboval a tvrdil: „Schmerling — hm Schmerling! Politika už ho tak unavila, že se od nynějška věnuje již jen kořalce,“ — byl jsem já jediný, který říkal: „Jen ho nechte, však on ještě něco vyvede!“ A vyvedl!

Windischgrätze hanit není přec žádný kumšt, to dovede i vídeňský žurnalista — čti teď jejich březnové upomínky na rok 1848. Ale chválit ho, to je jiná! Neboť nikdo nepotřebuje chválení tak jako právě Windischgrätz. Windischgrätz byl pravý muž, ale mužové už patnáct set let — tak dlouho je tomu, co se přestali parfemovat — lidem nevoní. Schmerling jim jednoho teď namazal pomádou své výmluvnosti, ať byl již Windischgrätz jaký byl — „tyran a otrok, jsou-li parfemováni, voní stejně,“ pravil Sokrates.

Vytykají nebohému knížeti, že na Vídeň uvalil neštěstí, jako by Vídeň zasluhovala něco jiného! Mají mu za zlé, že Messenhauserovi pomohl k nesmrtelnosti, — ti závistníci! Křížují se, že zavraždil Bluma, ačkoli Blum byl manželem a otcem několika dětí, — jako by nebylo zcela přirozeno, umírají-li otcové dřív než jejich děti! Kníže Windischgrätz říkal sám o sobě: „Jsem povolán, abych ve všech částech Rakouska zavedl rozumný řád“, a skutečně jej

zavedl. Nezapomněl na žádnou zemi, na žádnou třídu, na žádný ústav, ani na šibenici ne! A my poznali v Praze jeho váhu a vzorné vlastnosti dřív než Vídeňáci, my stáli u kolébky jeho velikosti, my máme spíše právo soudit než kdokoli jiný. My měli tu čest být dříve od něho střílení než kdokoli jiný! Když mu zesnula manželka, byl jeho bol tak ušlechtilé opravdový, že dal na věčnou památku po milované choti své střílet do bezbranného lidu a bombardovat spící město. Ach on byl tak, ale tak dobrého srdce! Viděl jsem ho, jak se po svatodušních dnech procházel po nádvořích královského hradu na Hradčanech. Každou chvíli přiváděli odněkud zajaté studenty, vojáci je tloukli pažbami, poličkovali je, bili pěstmi. Knížeti se zželelo těch mladíků, nemohl to vydržet, že ti sprostí zuřivci nebohé mladíky tak týrají, přikročil rychle — a fackoval studenty sám. Ano, takový byl ten muž! Zdalipak by se podrobil některý jiný urozený kníže tak namáhavé ruční práci! Ale Windischgrätz byl ještě z té staré, dobré školy, to je to!

Jsem rád, že jsem se mohl spolu s přítelem Antonínem ujmout Windischgrätze. O čem bych byl také psal! Dějí se samé maličkosti, k tomu nenové. Že již opět jeden vídeňský slib, učiněný Čechům, byl pouhým „nedorozuměním“, „beřem prostě u vědomost“ jako učeník nepočítaný už pohlavek. Že nám Němci a Maďaři teď zase extra nadávají, můžem prostě přikázat nejnovější akcijní společnosti pod firmou „Pražský spolek pro vyrábění hnojiva fekálního“. Že dr. Chleborad už i v Humorech dává se „Svým krajanům na uvážanou“, vítáme co důkaz vracejícího se mu zdraví tím vřeleji, an prý zmíněný pan doktor dle vlastního stydlivého vyznání přijde brzy do kouta a tedy potřebuje zdraví. Že se nabízí za ústavácký hlas šlechtictví a osvobození pětileté ode všech daní, je sice hezká věc, ale daní neplatím a šlechtictví — „was koof ich mir davor!“ Že bude buď Schmeykal nebo Pickert, Tedesco nebo Raudnitz, Halbmeier nebo Kuh zemským maršálkem českým, nemá sice váhy, ale já bych osobně přál Halbmeierovi, on je nejtlustší a nejlíp by vyplnil své místo; Raudnitze, jemuž také

přeju, by si mohl brát vždycky na klín. Že dále jezovité dali dva milióny na „české agitace“, je vlastně stará věc, kterou jsme jen byli zapomněli psát do Vídně. Chudák přítel Barák brzy by to byl odstonal.

Je tomu asi pět let, když Praha začala se bouřit proti jezovitům. Každý den byl nějaký skandálek. Tu jednoho krásného odpůldne zvoní několik mužů u kláštera sv. Klimenta. Okénko u dveří se otevře, mužové se ptají po panu principálu. Po chvílce přijde principál, vetlačí se mezi dvéře, aby se nikdo nemohl vtlačit dovnitř, a rozmluva začne. Mužové jsou deputace pražských občanů a žádají, aby jezovité se vyklidili z Prahy. Jich řečníkem byl tenkrát Barák — teď chodí celý zoufalý po Praze, že by byl národ bezmála připravil o dva milióny na volební agitace.

Uvidíme, kam ty agitace povedou. Já se jich ovšem neúčastním, nedělám nic, pranic, ba nechodím, poslouchaje Prager Abendblatt, za poslední doby již ani za brány. Tloustnu totiž trochu a snadno by se mohlo tedy stát, že by mne četnictvo považovalo za nějakou „massendeputation“, která jde do Nuslí někoho „násilně přemlouvat“. Vím, že se „ti Češi“ budou i beze mne držet. Němci také. Učiní, jako činili jich praotcové: namalují si před bitvou prsa červeně, aby nebylo řinoucí se krev pak vidět.

NÁRODNÍ LISTY 24. března 1872

△ V Praze 30. března

Postav se, člověče, na nejvyšší horu, opásej se ledem a bezcitností, dej výhost všem vzpomínkám, návykům, pověrám a staň se knězem nejčistšího, nejchladnějšího rozumu — přijdou okamžiky a jediným trhnutím zas jsi tvorem praobyčejným, až běda všedním. Seběhneš, co nohy stačí, dolů mezi lidi, držíš se nejslunečnější strany, aby roztál tvůj led, nasloucháš vzpomínkám jako jarním písničím ptácat a rozum náhle je svržen a ruka se tiskne bojácně k prsoum, tluče-li tam ještě to staré, hloupé, krásné srdce. Tak mála je potřebí k tomu, snad jen několika slunečních paprsků, snad jen nějaké krátké pozapomenuté písničky, snad jen doby nějaké výroční. Zdaleka zavrčí řehtačka pašijní a jsi již v rozmaru pašijovém.

Letos spíš než jindy. Národ prodělává znovu svou cestu křížovou, zdá se, že je mu určena nová štace rok co rok. Navykli jsme již tomu. Rok co rok zpívám s sebou pašijní písni českého národa, zarmoutím se s ostatními, ale také zas raduju, vždyť cítíme všichni, že národ přec jen také slaví své *vzkříšení*. Ovšem, *nanebevstoupení* je ještě daleké. Bůh sám ví, kdeže až leží to nebe lásky, v němž národ svorně bude se procházet vedle národa, jeden stejně velký, šťastný, volný a spravedlivý jako druhý! Cesta musí k němu být ještě daleká, vidíme po ní, kam oko sáhá, jen neproniknutelné hloží bodavého záští a vysoké, divoké stromoví s nahým kořáním a ovocem plným jedu. Rozboj stojí v středu její, hadovité, dlouhé ruce jeho máchají pochodněmi pohřebními. Nenávist číhá jako krvežíznivá šelma, skokem zatne se do těla, vysaje krev, vysrkne mozek — nádeje a štěstí miliónů mizí jako plevel.

O co jsme chudší a méně šťastni než jiní, o to jsme lepší.

Můžeme si to směle říci, ale zároveň musíme se přiznat, že čisti také nejsme. Pravda, že jsme se naučili nejen zášti, i horším věcem od jiných, ale pravda, že je bohužel umíme. Je tomu pramálokdy čas, co jsme tonuli v rozbrojích takřka rodinných. Společná věc zvítězila. Zvítězí také společná věc celé země, obou kmenů v ní již pro věky spoutaných? Bude oběma stranám svatým přikázáním slovo Tellovo:

*Budte,
čím krásná příroda vás učinila!
Vyplňte místo, kam vás postavila!
A stůjte k národu a k zemi své
a hajte svatá jejich práva!*

— ? Zdá se, že mnohá ještě léta projdou, než najdem působiště společné! Hie Welf, hie Waiblingen, zní to z obou stran a kopí zvoní.

Je boj a nejspíš že se dobojuje až ku konci. Musí-li tak být, dobře. Ale nechť pak jasně víme, kdo s námi a kdo proti nám. „Buď medvědem v sluji nebo sokolem v sluneční výši, jen ne netopýrem! Buď dubem nebo lípou, jen ne pasoritcem, pnoucím se mezi oběma!“ Stalo se, ano děje se pasoritství, ba i zjevné přeběhlictví den co den — úkaz, na nějž hledíme s podivením, celí ustrnulí, že cos podobného je právě u nás možno. A přec i v tom je rozvoj přirozený, je to nemoc, kterou musíme prostonat, vždyť jsme sami vložili zárodek její do těla svého a do půdy své natrousili ono símě, které nyní klíčí tak nebezpečně. „*Za peníze*“ zní to protivné heslo lidí netopýrů — „dejte peníze, nebo prodám hlas!“ Volají tak — naši přátelé! Zamožní deklaranti, členové třicetičlenné komise, podpisatelé kandidátní listiny české!

Kázáno předtím u nás, že *hmotný* blahobyť je nyní to nejvyšší, po čemže má toužit národ náš, ideálnější názor nazýván „frází“, zástanci jeho potupně „frázisté“. Rychle ujala se příjemná nauka, bankovka platila víc než nejvznesenější idea — nedivme se, kdy začat jednou divoký rej

kolem zlatého telete, ještě několik lidí že dále se točí, třeba již hudci postrašeně ustáli. Kázáno, že peníze jsou nejvyšším, čeho dbáti třeba, — vzali si z toho někteří náuku, že vše ostatní je pouhý zájem stran, na druhé straně, z jiného stanoviska již zcela ničemný. Číslujem ty zbloudilce ciframi římskými, I., II., III., IV., — nemůže být větší satiry na „římskost“! Znáte životopis Pompejův?

Byl v Římě hladomor a Pompejovi přikázáno, aby opatřil obilí. Zuřila bouř, když Pompejus chtěl vstoupit na loď. Přítel mu zrazoval — „*Je nutno, abych šel, ale není nutno, abych žil!*“ odvětil Pompejus. Naši „vlastenci“ by ho měli v podezření, že na obilní dodávce chce vydělat. „Nedivte se mu,“ slyší teď člověk, „50 000 výdělku je velká věc!“ — „Nedivte se mu, má dluhy.“ Naši otcové po bitvě bělohorské nehledali pražádných vytáček, ti se nedovolávali výdělku, „není nutno, abychom zde v bohatství žili,“ pravili a odešli se svou chudobou a svým přesvědčením do chladné ciziny.

To jsou naše pašije letošní. Překonáme i štaci tu. Nemůžet být tak mnoho těch, kteří nás opouštějí — *provždy* opustit již musí! Všechny strany národa, celý národ sám bude pracovat svorně na zacelení, předně ti, jichž „celé jmění je poctivost“, dají opět příklad vznešený. Protřibujem se, čistíme se, až toho přece dovedem, že bude česká země zemí míru pod klenoucím se nebem lásky.

NÁRODNÍ LISTY 31. března 1872

JANEČKOVA ODYSEA
KONEČNĚ ŠŤASTNÁ VLAST!
KONEČNĚ PENÍZE V ČECHÁCH!
ZASE TO OBLIGÁTNÍ JARO, PAK JEDEN
SVATÝ, PAK DARWIN A PAK FUNUS

△ V Praze 6. dubna

Skoro jsem už myslel, že útěk Janečkův má nějaký význam politický. Ale přečetl jsem celý seznam hlasujících a nenalezl jsem ani jediného von Janečkenfelda nebo von Janečkenberga, nikdo nemohl tedy Janečkovi za hlas nabízet peníze a Janeček *neměl* politických motivů, aby raděj utekl. Takto se jeho útěku nedivím. Rakouské vězenství je posud na nízkém stupni, pro solidního člověka není to v „našich“ vězeních zrovna ani k vydržení: strava špatná, obsluha špatná, zábava špatná, ani na bursu si nemůže člověk vyjít kdy chce. Vzduch je také špatný, Janeček si nejspíš myslel, líp než zde v tom smradu je na volném vzduchu kolem šibenice, a myšlénka vyzrála v čin. K tomu nastalo jaro, slunce tak mile hrálo, vzduch tak teple se vkrádal, konopásek volal za zdí své toužné „pojd', pojd'!“ a Janeček šel. Jak mu musí teď být v té probouzející, uvolňující se přírodě! Když noha jeho bloudí mechem vysokého lesa, když ústa pijí dech svěžího rána, když prsa se koupají v slunečních červáncích! Mladé světlo dere se jehličím černých jedlí k němu, v lesklých křovinách kolem cesty jeho poskakuje lehký větřík, potůček, v němž se Janeček zhlíží, bublá radostí a celý koncert ptactva jubiluje mu v každém sadu vstříc.

Skoro zároveň vyšel také dr. Schmeykal do krajů českých. Jeho program je velmi určitý, jasný a vznešený, on volá „německý národ český“, aby povstal s ním zároveň a „spasil vlast“. Zároveň už má celý batalión německých rytířů blanických za sebou, on jmen jich nezamlčuje a jmena ta — Gross, Grosse, Schlesinger, Raudnitz — znějí jako břinkot ocele a papírové proklamace jich šustí jako bojechtivé prápory. Teď tedy chcem my vlast spasit a

Němci ji chtějí také spasit, *spasena* budeš, ó vlasti drahá, tedy na všechnen způsob — „lieb Vaterland, magst ruhig sein!“ Jenom jak se vlast nyní rozhodne, bude-li chtít, abychom ji spasili my, nebo aby ji spásli dr. Schmeykal et kumpanie. Bude-li se dlouho rozmýšlet, ještě ji roztrhnem samou láskou. A pak, který pánbůh bude mocnější, německý nebo český! Má on pánbůh kříž! V tentýž den, roku 1859, měl biskup Dupanloup v Paříži slavné modlitby za vítězství zbraní francouzských a kardinál Rauscher ve Vídni za vítězství zbraní rakouských. Když tak ti velcí páni do pánaboha mluvili, musil se pánbůh přec rozhodnout a rozhodnul se tenkrát — nemýlím-li se — proti generálu rakouskému. Nemýlím-li se, je pánbůh důsledný, a proto se teď v tom boji volebním rozhodne zase proti generálu rakouskému. Nemůžem za to, ale jsme rádi, že se vodíme proti ústavě jen v čamaře „andělské“ a tedy bohulibé.

Vesele hledím volební budoucnosti vstříc, prospěch budem mít z toho na všechnen způsob. Buď tedy zvítězíme a budem mít radost, nebo prohrajem a budem mít nesmírně mnoho peněz — dvanáct milionů prý věnuje německý chabrus na zakoupení českých statků, hlasů atd.! Co nám posud scházelo, byly právě miliony, budou-li ale čeští Pistlové neohroženi jako posud, ty moje nebe, bude to výdělek pro nás! Takový neohrožený muž zasluhuje obdivu. Je deklarantem, ale prodá statek, kandidátem českým, ale prodá statek, členem komise třicíti, a prodá statek! Teď bych rád věděl, kdy by ho neprodal! Římská ctnost, ba víc než římská! Ondy jsem napsal na tomto místě něco, co bylo jako chválou římské té ctnosti. „Prosím vás,“ pustil se někdo do mne, „načpak chválíte takové věci! Víte vy, co ta římská ctnost vlastně byla? Zakládala se v tom, že škrtili lidskost ve jménu vlasti: byli výtečnými občany, ale velmi nepříjemnými lidmi!“ — „Tedy by snad bylo líp,“ pravím v skromnosti mně tak přirozené, „být příjemným člověkem, ale velmi ošklivým občanem?“ Ani mně neodpověděl, ptal jsem se snad hloupě.

A když už tak vesele můžem hledět budoucnosti vstříc,

můžem se také už těšit z nynějška, z jara, pučící přírody, rozzvoněného nebe. Beztoho se tomu sotva že ubráníme, všude ta příroda do nás trká. Po ulicích hemží se síla jarních mód, velmi krásných, velmi vkusných a drahých. Je radost podívat se na takového pražského šviháka, a kdyby měl zaplacené krejčovské konto za límcem, byl by zrovna neodolatelný. A vyjdem-li z města ven, za brány, do polí a sadů, jakž tu teprv příjemno! Teď, co darwinismus prosákl se nám všem až do kostí, díváme se na přírodu již zcela jinak. Je nám, jako bychom byli zrovna v rodině mezi těmi keři a stromy, květy a zvířátky. „Pas se, ó ovce, jež jsi sestra má, skákejte, ó hříbata, již jste bratři moji,“ zvolal již před několika stoletími jistý svatý — dlouho, krvavě dlouho se mu smáli, přišel Darwin, a už se nesměje nikdo. Jediná myšlénka kalí nám naši radost jarní, že také tedy ty volby připadají ještě do jara a za jara že bude pohřeb našich odpůrců. Ono není o vystrojení slušného funusu s fiakry, fakulemi, zpěváky i muzikou — nejsme špínové —, ale když pohřeb třeba již odešel, smrdí vzduch ještě dlouho, otráven pohřebními pochodněmi.

NÁRODNÍ LISTY 7. dubna 1872

V NYNĚJŠÍM BURSOVNÍM POSTRACHU
MLUVENO VEDLE NÁROŽÍ „U ŠPINKŮ“

△ V Praze 13. dubna

Buď bohu chvála, děsné neštěstí je zahnáno, a hrozilo našemu národu! Již se zdálo, že na českém venkově nezůstane ani jediný žid, vesničky a městečka že pozбудou posledního zbytku kultury, neboť kde nějaký zdravý, celý žid se zdravou, celou stovkou v kapse ještě byl, sebral se a honem do Prahy. Sešli se sem po tisících lidu bojovného, jako když je zavolal kdys falešný mesiáš Bar Chochba k Jeruzalému; slétli se jako vlaštovky na podzim, když už nás opustit chtějí. Ale neodešli do zaslíbené země a neodletěli do krásnějších krajů, zůstali nám všichni, všichni! Přišel liják a oni visí smutni na svých shromaždištích jako shluklí skopci kolem matky bursy v Hybernácké ulici, jako zmoklé husy kolem dcery „kulisy“ u Špinků. Někdy tam jednotlivec bolně zamečí a brav mečí za ním, že to až srdce rozrývá, někdy zde zas některý žaložalně zakejhá a stádo kejhá za ním — ach, jaký to dojem zničující, pekelnonočně-strašný! Přitom se ohlížejí po vůkolních kandelábrech a rozechvělá ústa jako by v bursovní češtině šeptala: „Sieh', das Gute steht so nah'!“ A kdo jde kolem Špinků, vyhrne pysk a řekne třeba nahlas: „Už by každé nehoblované dřevo chtělo být sochou boha Merkura!“ To je to, že soucit mezi lidmi skoro už vymřel!

Teď aby takhle přišlo Štěstí do Prahy a postavilo se na roh u Špinků a probleptlo se: „Já — já jsem Štěstí!“ Jako fúrie by se vrhli na ně! Vynadali by mu, poplivali by je, chytli za vlasy, mrštili o zem — snad bychom čtli přelíčení pro vraždu a předtím smutnou zvěst, že „štěstí bylo v Praze ubito“. Vždyť jim dalo štěstí sice dojnou krávu, ale zapomnělo jim dát také provaz a kráva odbzikala. Vždyť je sice posadilo na své zlatem pobité kolo, vyšinuli se na něm

do výše, ale kolo je kolem, zatočilo se dál a oni teď leží pod ním, rozplácí jako livanec. Ó Štěstěno, Štěstěno! Je-li nějaká bohyně ve světě, jsi zajisté bohyní ty, ty panuješ celému světu, zničuješ koruny, bouráš říše, stínáš hlavy, rozhoduješ války, rozdáváš čest i slávu, pozlacuješ dobu naši železnou, rozrážíš lidská srdce, oblažuješ srdce jiná, dáváš hlupcům nesmrtelnost, mudrcům naděluješ bídy — vše, jak ti to Tiedge předpisuje. Ale copak je přec jen do tebe — jak pravím zas já! Jsi jako jezovita, zpočátku se usmíváš, lísáš, najednou bodneš odzadu. Jsi přec jen žena, falešná, nestálá, neznající věrné lásky, a i na burse „děláš jen v nestálosti“. Nechci tě — totiž na burse tě nechci —, a kdybys byla krásna jak Luna, chtěl bych být nanejvýš krásným, líným Endymionem, abych to prospal, když mne líbáš. To jsem to řekl krásně! Ale mám pravdu, — třeba by mne svět nazval hloupým, ať si kolo bursovní Štěstěny hrčí kolem mne vábně jak chce, zůstanu klidně sedět na mezi. Jsem z těch, kteří chtějí, aby Štěstí přišlo samo k nim. Zbloudí-li, ať si kleje samo, kdybych se honil za ním a zbloudil bych já, musil bych klít já. Jako tihleti na trotoáru u Špinků! Ti klejou! „Kdo kleje, věří, kdo věří, má svědomí“ — podle toho museli by mít ti u Špinků nesmírně mnoho svědomí!

Hezky se jim zpočátku jelo! Lezli pořád výš a výš, každý špryslík a každý schod tisícovka. Už viděl každý z nich nahoře milion a mluvil o něm poeticky a zaníceně, jako dítě, když si říká: „Až budu velký!“ Ale to je to, že člověk, když sletí, sletí zrovna přes tolik zas schodů dolů. Štěstí opíjí, kdo se za milionem šplhá, musí být střízliv. Bylo ale nesmírně mnoho opilých, teď tu leží jako housenky pod stromem. Motýl odletěl, vajíčka jeho se vylíhla. Když se tak člověk po těch housenko-hebrejských tvářích u Špinků dívá, když si vzpomene, že všichni ti do předvčírka štěstím oplývali, vidí, že štěstí je přece jen mnohem nestrannější, než se vůbec myslí. Jsou to obličejové, vulgo ksichty! Ano, Štěstěna musí být slepa! Když pak konečně zdravý její čich přece zachytí vůni „páté čtvrtě“, rozzlobí se ovšem Štěstě-

na, spustí na vídeňskou bursu liják, kapka, kapička splyne do pražského mraveniště, a na mraveniště je už vlhké kapky dost. Ti jsou zmoklí!

Nezoufejte si, zlatouškové! Začněte znovu, co?! Hrajte jen zas dál, vždyť hraje celý svět, „umělci s přírodou, básníci se svou fantasií, filosofové s myšlénkami a hypothesesami, krásky se srdci, králové s hlavami“, proč vy ne s našimi penězi! Pomyslete si, že je-li člověk na počátku ošizen, může na konci vždycky ještě být dost chytrý, aby byl ošizen — ten druhý. Souhlasím s Kotzebuem, chválím hru, ale hned co nejodvážnější, a chválím tedy bursovní institut. Je dobře, že zákon chrání hráče, bursa je výtečný ústav vychovavatelský, kulisa ještě lepší. Zde se naučíš obratnosti, spatříš boj náruživostí, nabudeš klidu v štěstí, trpělivosti v neštěstí, zde se ti nedovoluje záhubná těkavost ducha, všechny síly se soustřeďují k cíli jedinému — zkrátka, bursa je pro člověka školou nejlepší a pilný zakladatel bank je zasloužilejší než Komenský!

NÁRODNÍ LISTY 14. dubna 1872

ZA VŠEOBECNÉHO POKLIDU
ŽÁDNÉ SAMOVRAŽDY!
VOLBY A ZASE VOLBY — HRDÝ VOLIČ
O JEDNÉ HUSE, KTERÁ BYLA HLOUPÁ

△ V Praze 20. dubna

Husaři objíždějí město, hlídky s nasazenými bodáky procházejí se ulicemi, jsme tedy úplně v bezpečí, že „potačování“ Němci neučiní nám při nynějších volbách žádný rumrejch, můžem si zapálit cigáro a přemýšlet volně o událostech těchto dnů. Rozkošný pocit, takovýto pocit absolutní bezpečnosti! Ale ty události — —! Děje se sice leccos, jenže my všichni, a tím „my“ myslím celou Evropu, očekáváme mnohem víc, ač nevíme odkud. Evropa je již zase obrovskou prachárnou, naplněnou milióny soudků onoho blahodárného prášku, jež vynalezl mnich, — kdo také jiný mohl něco tak dobrého vymyslet než zbožný mnich! Ariosto vypravuje, že prý karabiny vynalezl čert, ale leknuv se sám děsného svého vynálezu, že outrpně hodil hned první exemplář do řeky, — jistěže ten exemplář také zas vytáh nějaký mnich, on takový zbožný muž dělá čertu všechno natruc. O tom jsem ale nechtěl mluvit, nýbrž chtěl jsem jen emfaticky zvolat: odkud asi *ted'* přiletí první jiskra do prachárny, která ruka asi *ted'* nejprv sáhne po karabíně! Děsné očekávání — děkujeme pánubohu, že pro všechn alespoň případ vnitřní poměry rakouské urovnávají se tak krásně. Veškeří národové rakouští jsou nyní již udobřeni, usmířeni a spokojeni. Ano, může se říci, že spokojenost z těch národů zrovna až kape.

Události speciálně české jsou zato určity a rozmanity. Bursovní úpadky pořád ještě straší, ty sliny, které žid židovi naplival do obličeje, pořád ještě nejsou setřeny, a Rothberger užívá příležitosti, aby těm, kdo na burse „nedostali na frak“, doporučil svůj bohatě zásobený sklad letních kabátů a kazajek. Mluvílo se o četných samovraždách bursovníků, ano i o tom, že prý na akcie zřídí se spolek k zapůjčování

vhodných šibenic, ale den co den jsme ráno brali plni naděje časopisy do ruky a v lokálkách pořád nic! Jeden prý si myslil, že by mohl z toho snadno dostat nějaký neduh krční, druhý si myslil: „Na čempak mají další růže kvést, když vyhubím celý keř“, třetí si vzpomněl, že na onom světě je jisté „ultimo“, kdy musí platit i ten, který nechce, a všichni byli sjednoceni v nábožném náhledu, že pozemské zlo není vlastně přec jen žádným zlem. A poněvadž pánaboha, kdyby měl po každém ničemovi bleskem mrštit, musila by za půl hodiny už bolet ruka, zůstali nám zachováni všichni a povalují se po Příkopech jako hromádky shnilých jablek — „se stromu štěstí padají jen samá jablka shnilá“.

Co je nám ale po burse, když máme zas jednou volby! Venkov již se osvědčil, opět nebylo jediného muže, který by byl ustoupil! Jen jeden jediný, deklarant Schovánek, chtěl se vymluvit, že je mrtev, ale to by mohl každý říct, povinnosti se musí dostat stůj co stůj a Schovánek musil kandidovat ještě jednou. Teprv když se ukázalo, že skutečně vybral se co nebožtík již na onen svět, aby se tam podrobil těžkému úkolu orodovat za naše nepřátely, směl od kandidatury odstoupit, jinak by byl neuprosně býval volen zas.

Jsme jako sliti, jako by obrovská páska byla se ovinula kolem miliónů. Je setkání z lásky a svornosti, jednomyslnosti a přesvědčení, a je naší spásou. Národní uvědomělost, česká vzdělanost je naší zárukou pro všechnu budoucnost, a již proto je mně na příklad ten půlmilión kněh, které vydala Matice lidu, nepoměrně milejší než hezká řada statků, koupených z rukou ústaváckých. Venkov začal, města dorazí, vítězství je již opět naše, ať v pondělí skloní se vážka Schmerlingova řádu již sem či tam. Ještě je český pánbůh zdráv, bez brejlí a bez berly, a vede nás cestou nejpřirozenější.

Že prý vyhraje strana ta, která „vždy věrně“ stála k vládě, když tato byla proti nám. Až si budu smět z celé hry karet vybrat dle libosti trumfů, začnu hrát třeba hazard

a vyhraju také vždycky. Mají prý naděláno voličů, že až radost, i Kladrubům dostalo se teď „dobrodiní ústavnosti“. Kdo as bude volit za Kladruby! A proč se nezískalo z Kladrub hned několik hlasů! Půjde komise dolů k voliči, nebo vyjde tento přes schody nahoru? Vidím v Kladrubech vítězství darwinismu a rád bych spatřil již toho voliče. Je jistě z nejlepší krve, hezky drahý — jaký to pohled na ten hrdý krok, na tu pyšnou šíji a na ten zrak pln ctižádosti! Jenže se povídá o těch hrdých tvorech, že prý dobře větrí, — jakpak, bude-li se náhle vzpouzet?

Také se povídalo, že prý vláda se obává při volbách nějakých nepokojů. Lid prý je rozjitřen. Patrná lež! My to rozjitření nevidíme, a ani pan Brůna, který, když se setmí, také psává do novin a přitom k pokoji a míru napomínává, neuznal za potřebné, aby teď upomínal. Vypravuje se sice, že byla jednou jedna husa a ta že nesla sama do kuchyně kuchaři nůž, — ale už je tomu dávno, co se to stalo, a pak — prosím vás, husa!

NÁRODNÍ LISTY 21. dubna 1872

△

„Herrgott, Sakerment, die Czechen kriegen jetzt Haue!“ stojí psáno v Tagespresse, kap. 110, v. 4.

Dovoliž, čtenáři poctivě český, abych měl k Tobě dnes kázání na slova uvedená z vídeňského evangelia, kteréž my všichni zajisté *stejně* ctíme. Neslyším sice odnikud bolestné vzlykání, žádné zoufalé vzdechy nezalehají do mých uší, žádné pronikající naříkání navřezává se mně do srdce, ale Tagespresse to povídá, a tedy jsi vskutku bit, národe můj milovaný, a punktum! Ani mne nenapadne, abych Tě těšil jako dobrý časopis Čech, který Ti namlouvá, že nějaký Tvůj český Themistokles už si obouvá boty a nějaký Tvůj český Washington že už číhá za plotem, je-li již jeho čas. Pakli se jmenovaní pánové skutečně už narodili, musí být ještě velmi mladi, nejspíš že ještě cucají. Také Tě nebudu pranic litovat, nýbrž přímo Tě vyzvu, abys poklekl a zbožně se poděkoval za to bití, které dle Tagespresse dostáváš. Jsi šťasten, národe, na Tvém nebi vzešlo „flagellum salutis“, bič štěstí!

Nevzal Pilát Krista a nedal ho bičovat? A mohl bys teď křičet „Pane, pane“ ku Kristu pánu, kdyby se nebylo tak stalo? Neodmlouvej mně, že Tě ani vůbec nenapadlo, abys křičel „pane, pane“, — Tagespresse říká, že křičíš, přestává zalhávání!

Není druhou ze sedmi svátostí svátost biřmování? A jakáže je třetí ceremonie při tom? Oprávněný k tomu biskup napřáhne ruku, prstenem okrášlenou, a dá biřmovanci políček, bohužel že příliš malý. Co ale znamená duchaplná ta ceremonie? Že právě sestoupila na Tebe milost boží, že jsi prost moci ďáblovy, že jsi od nynějška hoden býti *dobrým bojovníkem* svaté naší církve a hájiti ji smíš přede všemi ústrky.

A nebičovali se nejvznešenější mužové sami občas, obden, den co den, aby se stali lepšími a dokonalejšími? Šlechtný Španihel Ignác z Loyoly, zakladatel slaveného bratrstva Ježíšova, mlel sebe každý den. Za to ho bohumilý papež Řehoř, téhož jména XV., vrazil do rejstříku svatých a slavíme okázale a zbožně svátek jeho dne 31. července! Stejně sobě počínal Loyolův kamarád, vysoce urozený František Xaverský; také on neušel jmenovanému již svatému otci a slavíme svátek jeho dne 3. prosince. A což sv. Terezie? Čti, národe, její životopis, vydaný Dědictvím sv. Jana, a pak se bičuj do foroty sám, beztoho to dobře umíš, a když Tě nemelou jiní, hned chytne Čech Čecha za pačesy.

Dostat bití není pražádná hanba, moji drazí. Podívejte se na Napoleona III. Nikdo nebyl na světě tak bit jako on a teď sedí v Chislehurstu, zdráv a vesel, a večerí denně třikrát, zrovna jako nějaký diurnista. Snad víte, jaká bývala národní slavnost při nastolování zemských hrabat v Gorici? Byla památná a nejpamátnější bylo, že prostý sedlák dal panu hraběti přítom ceremonielní pohlavek. Byla-li pážata na německých dvorech prohlášena za schopna nosit již zbraně, dostala také po pohlavku se slovy: „Nevytrp toho od nikoho více.“ Rovněž obmýšleli staří Římané otroky, které na svobodu propouštěli. Rovněž obdrželi ti, kdož byli v středověku na rytíře pasováni, po třech ranách. Tagespresse pasuje Tě na rytíře, národe!

Bití je znamením lásky. Kdyby bratr sestře někdy nena-tloukl, nevěděla by tato často ani, že má bratra. Kdyby muž ženu někdy nezmaloval, ani by mu neuvěřila, že ji miluje. Kdyby otec šetřil hole, nebylo by z kluka nic, neboť stojí psáno: „Kdo šetří hole, nenávidí syna svého; kdo ho ale miluje, častěji ho tresce.“ Staří Lakedemonci vypráskali svým klukům jednou do roka slavnostně, u oltáře Dianina, a z těch kluků byli pak *Spartáni* a obdivujem se jim podnes. Jak by asi naši kluci se těšili na takovou slavnost výroční! Pamatuj si, Čechu, že kdo Tě bije, miluje Tě, a věř již vděčně Tagespresse, že jsi strašně bit a tedy také strašně milován.

Pořádný výprask slouží také zdraví, jakož čteme v učené knížce Francisci Paullini. Předně chrání před mrtvicí, pak zapuzuje melancholii, ano v Anglii vytloukali choromyslnost i ze šílenců. Ba ještě více: sv. Benedikt vyhnal z jistého posedlého mnicha čerta pouhou pořádnou fackou, kterou dal, to se rozumí, tomu mnichovi. Item chodí kulhavý ihned mnohem líp, když se mu bitím třeba jen pohrozí, hluchota se taktéž holí dobře hojí, dále bolení zubů atp. Čtu tedy mezi řádkami Tagespresse, že budeš jednou velmi zdráv, český národe!

Jen si přilož ještě pořádný kus trpělivosti ku svému břemenu a hned půjde vše lehčeji. Trpělivost je branou k ráji — pardon, komupak kážu trpělivost! Čechům? Národu, jehož trpělivost je jako měsíční duha, na světě řídka, ale krásná, jako to jasné slunce, které svítí leskem vždy stejným, a jako ta krásná naše země, točící se trpělivě den co den kolem své osy —?

Jenže měsíční duha zaskví se jen, kdy panuje noc, že slunce neozařuje vždy jen kraje zimní a že točící se země má ročně své jaro, své léto, a my — my jsme stále v dubnu.

Zřídka na chvílenku slunce, pořád chmúry, dešť, sníh, kroupy — —

NÁRODNÍ LISTY 28. dubna 1872

VZORNĚ NEVINNÉ ŠPLECHTY
NA ZÁKLADĚ KUHOVÝCH EPIGRAMŮ

△ V Praze 11. května

Kdo si zachoval nevinnost svou, neztratil praničeho. Ony sice naše fundamentálky leží v Thermopylách loňského sněmování, z politické akce jsme zase jednou důkladně vymrštěni, ale to neškodí: my našli opět svou nevinnost, a když vezmem některé číslo svého časopisu do ruky — a čtem a čtem — a pořád nenalezáme ničeho, praničeho „závadného“, tu se cítíme náhle jako novorozeňátko po koupeli, pravice se zdvihne, pohladí tvář a ústa se otevrou a spokojená řinou z nich slova: „Aj aj, ani jsme nemysleli, že dovedem být tak hodni.“ Není to tak těžké, člověk říká *sice něco, ale neřekne nic*, a již je „hodný“. Budu jím dnes tedy také já, neboť je mně, na mou čest, vždycky milejší, když v mých vytištěných plodech prodává se zázvor a skořice, než když vandrují z tiskárny hned do policejních archivů. Alespoň *den žít*, mihn už spisovatel nemůže ani žádat — *víc* ovšem slušným způsobem také ne, není-li zrovna Homérem nebo Shakespearem, jímž — neklame-li mne můj životopis — skutečně nejsem. Možno, že mne vypískají až po smrti, možno, že už zaživa, v kterémžto poslednějším případě sobě ale samolibě pomyslím, že v nějakém hloupějším století mohl jsem přece být spisovatelem dosti slavným. Což vše ale povídám jen proto, abych psal nevinně a neřekl vlastně nic.

Bude to krásné, klidné, spokojené leto! Již se zdálo, že některé evropské vlády zase se dostanou jedna druhé do vlasů tak, že si jich plné hrsti vyrvou. A ti milí poddaní, kteří náhodou ještě nemají hlavy olysalé, měli ze známých příčin už něco strachu. Ale nebezpečí se vzdálilo a žádný hrdina nemusí se více modlit: „Pane bože můj, když už *musí* být válka, dej mně alespoň zdravé nohy do ní!“ Snad

ponese až někdy přes rok zas národ některý kulturu svou na bodácích k národu druhému, „ve jmenu vznešené myšlenky“, jak říkají, ve jmenu jakéž dal také Kristus pán národ židovský — či ne, Kristus pán nedal židovský národ ukřižovat.

Doma budem mít také pokoj. Ani s „panováním“ nebudeme mít žádné práce, dobří naši němečtí krajané udělají všechno už za nás. Za nás bez nás, ale ne pro nás, jakž už chtěli tvrdit někteří, vypravující, že prý nám Němci učiní sami a dobrovolné koncese. Právě čtu epigramy Kuhovy (Efraima Mojžíše, a ne Davida) — vy jste to dnes snad již zpozorovali — a tam stojí psáno: „Bůh žehná jen těm, které miluje, on nenávidí všech, kterým nedává ničeho: pročez ho neurážej a nehněvej, a nikdy nedej chudým z toho, co on ti nadělil!“ A nedají, uvidíte!

Budem poukázáni sami na sebe, jako už byli sami na sebe poukázáni p. t. naši otcové, jež tak vroucně opěvujem. Uvidíme, budou-li potomci naši také vroucně opěvovat nás, či budou-li naše činy takové, že potomkům místo do zpěvu bude spíše do vytí.

„Cesty mohou býti rozličné“, jakž jsem už asi dvakrát četl citováno v českých časopisech, a teď se nám radí hlavně cesty dvoje — obě jsou nevinny. Za první máme se modlit. Máme pánaboha prosit, aby nám také něco dal. Nu pročpak ne, ale tedy výdatně! Modlem se sami a zaplaťme i jiným, aby se za nás modlili. A zaplaťme jim hodně, věc národní už za to stojí, neškrťme, dejme třeba pětku za otčenášek — vyzývám k tomu, třeba bych vzdor ctihodnému svému stáří i obdivuhodným vědomostem svým posud nebyl na to přišel, jaký je vlastně rozdíl mezi otčenášem pětizlatovým a dvoušestákovým. Pak upozorňuji na pěkný zvyk v království dalekém, jež se zove Tibet. Tam nalepují modlitby na válce, válce postaví do řeky a řeka je otáčí a každým otočením odbude se tolik a tolik modliteb. Myslím, že od osvědčeného vlastenectví naší Vltavy můžeme vzhledem k nynějším trudným poměrům už něčeho očekávat. Kdyby bylo ke všemu tomu nějakých peněz po-

třebí, — ať se vypíše národní daň na špatné básně, teď se jich rodí dost. Sám nepíšu žádných, ani dobrých ani špatných, moje rada je tedy na všečen způsob upřímná.

Druhá rada zní: nedělejme nic, pranic. Vedme pasivní odpor ještě mnohem dál, nehrajme ani české divadlo, nepišme žádných českých knih, ano nemluvme nikde ani česky, tak krajní pasivnost prý bude naše nepřátely nejvíc dopalovat. Znam sice už některé skvělé příklady takové pasivnosti a dosti statných Čechů, kteří jsou „vlastenci“ a nemají tedy chvalabohu ani zapotřebí, aby mluvili česky; také bych rád našim nepřátelům učinil jednou něco hodně nepříjemného — oni nám toho nadělali již dost a pánbůh jim to oplatí tisíckrát! —, ale ještě jsem nečetl, že by lenost byla nějakou zbraní. Lenost — četl jsem v staré jedné kronice — podobá se uštknutí zmíje, jakým zahynula Kleopatra: člověk nejprv usne pevně, smysly znenáhla odumírají, pak vyrazí lehký pot a je po všem. Myslím, abychom *přec jen hodně pracovali*, každý dle sil svých a dle svého přesvědčení. Přičemž arci milerád uznávám, že nemůže mít každý „přesvědčení“ tak vytríbené jako na příklad prof. dr. Jonák, jehož motto zní vznešeně a zrovna luthersky: „Hier steh' ich und kann — *immer anders!*“

Ale jen při vši práci klidně, hodně a nevinně, ať není ještě většího rámusu ve světě než posud — konečně by to ty čtyry slony, kteří prý (svaté knihy Hindů to praví) na svých zádech drží svět, přece omrzelo a praštili by světem o podlahu. Beztoho se musí člověk divit, že vzhledem jednak k zmotanosti tohoto světa, jednak k mizernému platu a k všeobecné drahotě všech potravin, bytu, šatstva atd. neudělali už dávno strike! Až udělají, popíšu vám to ve fejetonu, velmi pěkně, to se rozumí.

ZÁZRAK SVATOJANSKÝ

△

Co platno dokazovat, že sv. Jan Nepomucký ani nikdy nežil! Nebo uštěpačně šířit, že tento mlčením svým tak intresantní svatý muž byl za něco zcela jiného utracen než za nezradu zpovědi, že došel trestu co zpovědník, odpouštěvší královně — své i její hříchy. Lid nevěří v žárlivost královu a nevěří v historii, lid je vždy básníkem a zamilován do romantického podání. Viz ty poutnické davy, jimž do počtu neubývá.

Lid český s věrou svatojanskou se již *skopuloval*. Ale jednu chybu má manželství to: je skoro bezdětné a tedy přec jen smutné. „Nejmilejším dítětem víry je zázrak“, a zázraků ráčil sv. Jan z Nepomuku učinit velmi málo. Sv. Jan z Nepomuku patří mezi nejsolidnější svaté, jako vůbec všichni patronové čeští — jediný italský svatý, takhle na příklad chvalně známý Januar v Neapoli, dovede toho za rok víc než svatý Václav, Prokop, Vojtěch, Jan i se svatou Ludmilou dohromady za celé tisíciletí. Ba my nemáme ani žádných zázračných soch jejich, ačkoli „socha svatého bývá působivější než svatý sám“.

Pardon — přece se mýlíme!

Což se kolem hlavy utonulého neobjevilo ***** jako na znamení, že tam dole je vážná poznámka, důležitý dodatek k historii českého ducha? Nevidíme na kovových vypuklinách kolem hrobu sv. Jana vyobrazeno, jak hrob ten každého odmrštil, kdo jej bořit chtěl? A není už to velkým zázrakem, že vůbec lidé věří v nějaký zázrak, třeba by byl „sebe-menší“? Ovšem, to vše je pravda, ale tomu všemu je již trochu dávno. Lid by si přál, aby něco novějšího, časově bližšího bylo se událo. Před dvaceti lety byl jistý okamžik — —

Bylo to roku 1848, krátce hned po pikantní té revoluci, kterou — „vždycky je líp, když se dělá revoluce shora než zdola“ — v Celetné ulici sobě začali Windischgrätzovi granátníci. Lid, jak známo, tenkrát uposlechl zdvořile zvoucích bodáků, stavěl barikády, nechal se postřílet a Prahu nechal bombardovat až milo. Za čtyry dny bylo vše pobito, co se pobít dalo, a ostatek byl zavřen. Ale právě pak teprv rozležela se celá věc v hlavách těch Pražanů, kteří byli nerevoltovali, a najednou se roznesla městem zvěst, že prý je tu nové jakés jitření a po Malé Straně až nahoru k Hradčanům běžela husí kůže, že prý „na Starém Městě už zase nedávají pokoje“. Tenkrát prakonservativní levý břeh Vltavy chvěl se hrůzou — a vtom se rozletěla jednou zrána pověst: *Stal se zázrak na Kamenném mostě, sv. Jan odvrátil kovovou svou hlavu od Starého Města! Již prý nemůže se na to dívat, co „ti Češi“ dělají.*

A již přicházeli lidé, kteří dnes sami již byli sochu spatřili, a ti potvrzovali. Mnohý nevěra sice kroutil úšklebně hlavou, mnohý zas, vlastenec, mínil: „Vždyť je také Čech, pročpak by od těch Čechů — —“, a zapomněl, že je mnoho Čechů, kteří — —. Jeden troufal, že tam za vodou, pokud víme, nedělají vlastně nic tak strašného; druhý, kterému se malostranské ulice nelíbily nikdy tak jako teď, když byly pokryty pyramidami ručnic a začmouděnými děly, zase prál: „Pořádek musí být, to by bylo pěkné, aby si každý dovolil, co se mu zlíbí! Proto je vláda vládou a vrchnost vrchností, aby byl poddaný poddaným!“ Nevěřili, přec zas věřili trochu — romantika vítězila — pestré pohádky dětských dob zase se v mysli rozzvučely bájnou silou svou — —

Po celý den byla na mostě tlačenice, že šlo až o život. Vojsko bylo pohotově, aby revolucionáři srocení toho snad neužili, policie opatřovala pořádek, ale houf byl nehybný, každý stál, stál dlouho a díval se, jakže tedy bývalý generální vikář kapitoly svatovítské na hradě Pražském, zpovědník *královnin*, almužník *královský* atd. úřední konservativnosti své dodal zázračného výrazu. Jen kdyby hodně makavě

a hned na první pohled byl každý změnu tu zpozoroval! Byli sice chodili dřív den co den kolem, pozdravovali a pohlédli vždy přitom vzhůru, ač neočekávali od svatého, nebem tak zaměstnaného, žádného poděkování, přec se nepamatovali, jak tvář ještě včera hleděla. Svatojanská socha na Karlově mostě je plodem jezovitského umění sochařského, jezovitism netrpěl v sochách klidu, vždy jim dodával jakés náruživosti, jisté zkroucenosti v postavě — jen se podívejte na tu sochu svatojanskou! Divně stočena je dnes, to je pravda, byla včera už také tak? Mnozí přísáhali, že se pamatují velmi dobře, — „vždyť jsem se ještě včera na ni díval!“ Jiní zas tvrdili sarkasticky: „No tak tuze není odvrácen — tak tuze se nehněvá — vlastně pranic!“

Bylo hluku a rámusu po celý den a po celé Praze. Každý okamžik vyznamenal se někdo exaltovaný. Přiběhla žena staroměstka, vrhla se na kolena, úpěla, aby mocný svatý zas v lásce se obrátil k jejímu domovu. A když svatý pořádnic, drala se k zábradlí. — „Tedy umru jako ty, svatý Jene Nepomucký!“ Policajt ji odvedl.

Známý tenkrát vodič procesí pražských — nosil ještě cop a říkali jsme mu „copatý svatoušek“ — předříkával od rána modlitby a písně. K poledni zvěstoval, že slavná konsistoř už se sestoupila, sám arcibiskup že sejde u slavném průvodu a že tu bude odbývána „svatá komise“. Každou chvíli někdo volal: „Už jdou!“ Modlitby umlkly, vše hledělo upřeně k Mostecké ulici — ale nešli. Míjela hodina po hodině — pořád nešli. Nadešel večer, lid se rozcházel — ještě nic. Copatý svatoušek čekal ještě půlhodinku, pak si vzdychnul: „Už ani ti naši kněží nemají pravé pobožnosti!“

A bylo zase po zázraku.

NÁRODNÍ LISTY 16. května 1872

BONUS HOMERUS FRANCO-GALLICUS
ETIAM DORMITAVIT

△ *V Praze 18. května*

Vždycky jsem si myslel, když byla o Victoru Hugovi řeč, muže toho nejinak, než jako by již na podstavci vysokém stál — postavilť jsem mu právě již zaživa v mysli své pomník. A byl to pomník bohatý: jasná tvář básníkova vítězně hledí k nebesům, jemná ruka drží triumfální lyru a noha spočívá na neušlechtilé tváři jeho tyrana, Napoleona Petiotového. Právě tak jako by měla hlava Richelieuova ležet pod koturnem Corneillovým, a vůbec jak by se mělo učinit pravidlem pro pomníky všech pravých géniů, aby ti vyznačení byli na nich v porobě, kdož byli géniův těch úmorem.

Měl jsem vždy nesmírnou úctu ku géniu Hugovi a připadal mně muž ten na svém ostrově guerneseském jako vysoký vrch, jako skalina v moři: hlava povznešena nad oblaky, nechť se kolem křižují blesky a skáčou divoké vlny, jeho oko koupá se stále v čistém etheru, jeho myšlenky nesou se orlem po věčném lesku slunečním a z volných pěvecských prsou proudí stálý, neochabující veletok zpěvů, jemuž v nadšení slouchá svět celý!

Nejlepší básník Francie, na dobré pěvce tak bohaté, musí tedy zároveň být nejspravedlivější také ku géniům jiných národů, a vskutku je kazatelem markantní věty: „Největší z Pelasgů byl Homér, největší z Helénů Aischylos, největší z Hebréů Izaiáš, největší z Římanů Juvenál, největší z Italů Dante, největší z Angličanů Shakespeare a největší z Němců Beethoven.“ A tento bystrý a spravedlivý „největší z Galů“, *Victor Hugo*, zapěl teď řadu nových zpěvů a v těch stojí také:

— — *Nous avons dans les veines
non du sang de fellahs ni du sang d'esclavons,
mais un bon sang gaulois et français —*
(— — *Nemáme v žilách svých
ni krve feláhův, ni krve slovanské,
však dobrou krev svou galo-francouzskou —*)

Victor Hugo velebí tedy osud, že v žilách jeho národa nekoluje ta bídná krev slovanská, která Evropu zachránila před přívalem barbarstva, ta chudá krev Puškinův a Gunduličův, Mickiewiczův a Słowackých, Husův a Komenských, ta zbabělá krev, která již vícekrát také Francouzům posvětila na cestu zpátečnou a jež jediná může být národu francouzskému nyní spojencem výdatným, aby poznovu nebyla krásná půda Francie zdupána nohou německou.

Avšak — nedostávejme se do rozhorlení a do emfasy! Byl by to boj s větrným mlýnem, s mlýnem, jenž si jen tak bez myšlenky klapnul, protože ho proud větru žene právě dál! Victor Hugo potřeboval verš, potřeboval frázi, bez myšlenky, bez tendence, jen aby to nějak rázně bouchlo, — verš se narodil a ústa pěvcova se po něm zase zavřela a zaznělo to, jako když dvě prkýnka hluše sklapnou. Máme před sebou jen nové zas kvítko nevědomosti velkého jinak básníka, utrhnu si je pro svůj herbář, tak bohatý už nadávkami všeho druhu a ve všech jazycích! Jenže lituji, že musilo se to „nezdvořáctví“ — chcem-li se mírně vyslovit — namanout právě Victoru Hugovi.

Jsou u nás dobráci, kteří míní, že Hugo vlastně nás nemíní urazit. Ovšem, sestavit nás s utlačenými feláhy není o sobě zajisté žádná urážka; vždyť proto, že ten nebohý feláh je v porobě, je snad pořád ještě velmi ctihodným člověkem. On prý chtěl Victor Hugo jen jaksi poděkovat pánubohu, že francouzský lid přece není tak smutně v tom jako nějaký egyptský feláh nebo já nechci říct jaký Slovan, že Francouz ještě si může dupnout a vejsknout, — vždyť prý stojí právě před nešťastnými těmi verši slova: „*Nous raillons et frappons*“ (žertuju i bijem), což je asi právě

tolik jako naše české: „Napijme se, vybijme se!“ Ale pro vševědoucího pánaboha, což to politování feláhů i Slovanů nebylo by právě zas dalším jen důkazem obrovské nevědomosti páně Hugovy? Kdepak v širém světě jsou vlastně ti Slované potlačovaní? Kde je jedna jediná slovanská niva, z které by se k nebesům nepovznášel veselý hymnus svobody? A co povídá Friedrich von Schiller, nepovídá zcela všeobecně to své „Der Mensch ist frei geschaffen, ist frei —“?

Není nic platno, musíme předpokládat u Victora Huga ne úšklebek, nýbrž jen nevědomost zcela prostou a jasnou. Poněvadž ale „nevědomost je smrtí už před smrtí“ a „nevědomci jsou živými hroby“, musíme považovat Victora Huga za mrtvého pro nás, za vandrující živý hrob — po tu dobu, až to napraví. On ovšem umřel „a neví o tom nic“, neboť to je známo, že žádný člověk, a byť byl duševně největším domácím pánem, rád toho nepozoruje, a pozoruje-li, rád se nepřizná, že byla hloupost u něho třeba jen na chvíli nájemnicí. My svou slovanskou krev nepotřebujem ale hájit proti každé frázi, třeba byla frází Hugovou, jenž se pokládá za proroka. Kdybychom ale již hájit chtěli, mohli bychom Victoru Hugovi odpovědět slovy jistého jeho krajana, jakéhos — Victora Huga, jenž jednou pravil:

*Mohamed prorok někdy na svém mezku
a jindy zase na svém oslu jezdil;
neb také mudrc mívá střídavě
dny tvrdošijné a dny méně moudré.*

NÁRODNÍ LISTY 19. května 1872

△ V Praze 8. června

Přicházejí doby, kdy člověka lidé bolí. Tu pak si zalezu někam do horské samoty, naslouchám vzdechům lesním, šeptám si s povídavým potůčkem a hlavu kladu do zarosené trávy, aby se ochladila. Pak jsem šťasten. A byl jsem takto šťasten před nedávnem, před několika jen dny, šťasten v kypré přírodě, na břehu právě takového žvavého potůčku, který s hlasitým smíchem, v stínu brčálových kapradin si vyskočil do světa, vesele běžel za oblázky a pomněnkami a ve vlhkém oku svém tisíce měl stříbrných hvězd. Ani nejslabšího jsem neměl tušení, že kdy se rozhošťuje ve mně klid, právě v dobu tu zuří vlastní bouř, kdy začínám být šťasten, že začíná statisíc bratří být neskonečně nešťastnými. Nevím, mám-li nazvat náhodu tu dobromyslnou, že jsem po několik dní nezvěděl ničeho o novém neštěstí českém, ale přiznám se, že když jsem zvěděl a začal zprávy časopisů číst, — dlouho jsem nečetl, *nemohl* jsem je číst. A nyní jsem viděl kousek těch do kostry opláklých krajů sám — ano, plní se slova hospodinova: „přidám ran na vás *sedmkrát více!*“

Sedmkrát více jsme již zakusili než každý jiný národ, každý jiný kraj! Neštěstí naše je obrem, kostnatá jeho ruka drží nás za prsa, nemůžem oddychnout, nemůžem spát. Ledový mráz nám tají dech, pracujem a okamžik splákne dlouholetou práci, nesmírně těžce stavíme si hnízdo své, a když chcem do ochranného lůžka — viděli jste už někdy ptáka zápasícího s bouří? Úzkostně chce k hnízdu, ale bouř ho vždy chytne a hodí zpět. Pták zakvílí, znovu se s větrem pere a znovu je hozen zpět. To neštěstí české chce slzy, palčivé české slzy, a byť osleply ty české oči! Neštěstí prosáklo celou půdu českou, vypařuje se žlutým dýmem z ní,

kalí oblohu, až se srazí zas v nový černý mrak a z mraku se vysype spousta nová. Musila to být hrůzostrašná noc, kdy nad českým krajem puklo to děsné nebe, kdy se rozhučely vzteklé vody, aby nebylo slyšet vzdech a pláč, kdy neštěstí letělo nad námi s rudými prapory bleskovými, kdy ohnivé hady bičovaly zemi a ohlušujícím hromem zvěstovala smrt, že provádí honbu na lidské životy! A našla je, pobila je v pláni, stloukla s ochranných výšin, udusila na loži a z hostinných chýží učinila rakve. Posud trčí ty rakve po kraji, puch je jako na hřbitově a noha se boří v pařícím se slizkém bahně.

Sedmkráté více přidáno na nás ran. „Oheň, krupobití, sníh a led a vítr bouřlivý vykonávají rozkazy hospodinovy,“ bědují žalmy staré — české žalmy musily by vyčíst celou řadu jiných ještě děsných sluhů! Ten živel, jenž bývá požehnáním, jímž „prší nám mléko i maso“, týž živel určen způsobit novou ránu morovou. Táž říčka, která bývá požehnáním i okrasou kraje, náhle zlomila pouta svá břehová, jež sobě přec sama byla utvořila, splavila osení i s prstí, kterou byla dřív svlažovala, podtrhla mlýny a stroje, jež byla dřív umožnila, svalila mosty a pilíře, jimiž se byla klidně vinula, a z tak mnohých očí lidských, jež byla dřív osvěžovala, vyplákla navěky všechno spaní. Noční dešť, jak bývá jindy blahodárný! Klepe na okna spáčova milou svou ukolébavku, žíznivá země jej vpijí, a když se rozbřeskne ráno, leskne se radostná slza v přírodě, slunko ji slíbá, kraj se usmívá a lesy jubilují. A po té noci ze soboty na neděli?! Buď štkavý pláč — buď ticho zoufalosti!

Vody již opadaly — ale oko českého lidu vlhne dál — věčná ta česká slza! Neštěstím je prý jen to, co nemůže se zhojit do dne a do roka, — nynější neštěstí nezhojí se do dvaceti let!

Avšak, přiznám se, dobročinnost všude rozkvétající připadá mně přece zas mile jako krásná duha. Zde ještě oblak, tam již slunce. Práví-li pěvec, že duha se skládá ze samých drahokamů lásky, je dobročinnost snad nejkrásnější duhou. Že někde, mimo kruh český, nezůstává dobročinnost sama

na sebe obmezena, je pravda, ale vzpomeňme sobě na starou pravdu, že „každé dobrodiní je spasitelem a každý spasitel že má trnovou korunu svou“. V takovém případě není hanba brát a není také falešného studu při dávání. Domácí dobročinnost musí se ale ještě účinněji napnout než posud, vždyť my jediná známe a cítíme pohromu celou, neseme ji s ostatními a nešťastný rozumí nejsnáz nešťastnému. Jsme děti jedné vlasti — co praví prorok? „Chce-li nebe odměnit syna a dceru, učiní je dobrodinci rodičů svých!“

Musíme pomáhat, pomáhámeť sami sobě, ale musíme pomoci rychle, aby rány jižjiž se hojily. Myslím, že to neštěstí české pořád ještě není syto, že zaklepe brzy zas.

NÁRODNÍ LISTY 9. června 1872

△

„U nás jen boháči mají krátké ruce,“ pravil kdosi, „ruka chudiny stačí.“ A věru, člověk by tu zpracovanou ruku přitisknul si k srdci — a pro ni odpustil by ostatním. Kdyby nebylo té strašné nouze, která žádá pomoci úplné, plného, vykonaného, ne *jen naznačeného* činu!

Neštěstí navštěvuje české kraje naše a z tisíců českého lidu dělá žebráky. „Strhlo roucha s oděného a učinilo z něho služebníka páně, i odělo ho v šat služebníků božích: hadrovitý plášť bez ozdoby.“ Ale přec nesmíme si zoufat, z nebe spadlá nová chudina *není* opuštěna! Dveřmi se přihnalo neštěstí, ale přátelství a láska oknem neutekly! Bědování se rozléhá krajem, ale uši sousedův neohluchly. Je to stará pravda, že „kdo přijde o statek, může říci: moji přátelé mi umřeli“, ale stará ta pravda stala se u nás lží. Střechy jsou sfouknuty, zdi odervány, přístup je ze všech stran, a dobročinnost vchází ze všech stran. Jenže — u nás jako jinde — platí pravidlo: „Škoda, přeškoda, že mají bohatství jen boháč!“ Bohatec nezná chudoby, on ani neví, co ona může způsobit bolestí palčivých! On nezná ani pravé ceny svého daru, sic by mu byl pořád, pořád malý. Opět u nás musí se zmrzlá zmrzlé ruky chopit, aby opět se rozehřály — jakž krásně vyřknul básník německý —, a opět jen „chudina stává se spásou chudiny“. Ovšem je zároveň chudina také spásou bohatých, ale o tom se neví.

Jaké to bylo jásání, když redakce těchto listů sebrala o sobě na Národní divadlo sto tisíc! A nyní sbírá se na zubožené kraje české čtrnáct dní a máme také tolik! Jaký je to v administraci rej po celý den! Listonoš přichází po listonoši a přináší balíky listů s penězi. A s listonoši střídají se osoby jednotlivé neb deputace, a tváře všech příchozích

jsou rozjasněny — vědět, že na nich visí, aby rozjasnily se tváře nešťastných.

Přichází deputace květinářek a přináší příspěvek velmi značný. Po nich vejdou sousedé jedné ulice — jsou zde již po druhé — a opět mají hojnost dárků na penězích a šatstva a prádla, co by na vůz nabral. Dobrá stařenka jedna ještě o sobě dodává velký hrnek jíšky — „na polívčičku pro ty nebohé děti“! Hned nato venkovan. Vyslal ho představený zcela maličké a chudé obečky a příspěvek přece obnáší čtyřicet zlatých. „On sice pan okresní nařídil, aby peníze byly dány jemu; je to sice hodný pán, ale úřední cesty mají pro svou zdlouhavost už svoji pověst.“ Po venkovanu nebohý drátař; dává čtyřkrejcarák — administrátoru třese se ruka, když od něho bere ten čtyřkrejcar — vždyť je v tom penízi lásky za milión! A po něm chudá prادلena. Právě byla odvedla prádlo a obdržela mzdu, z té obětuje celou zlatku. Jedno dítě drží se jí za sukně, druhé, menší, sedí v prázdném košíku. „Jak se jmenujete, matičko?“ — „I co, jmenem se ti nebozí nenasytí, dejte to jen k ostatnímu!“ — A zase starý drátař a klade také celou zlatku na stůl, výsledek sbírky mezi soudruhy. A po něm zas děvčátko, jako růže květ. Nepromluvila, jen položila složený papírek, a již zase zmizela. V papírku je dukát, jména při něm není, zato ale dojemné, krásné heslo: „Zoufáš-li ustálý jsa v den soužení: zmenšena bude síla tvá!“

V sobotu, po šesté hodině, již se ani nezavírají dvěře. Vyslanci všech dílen pražských a okolních přicházejí s nekonečnými, co nejsvědomitěji sestavenými seznamy milodarů. Zakončili svou týdenní práci a oddechli si zhluboka, volní zas lidé. Celý týden těšili se na den oddechu a celý týden si vypravovali, že ze své mzdy přispějí nešťastným. Sami ovšem mají tak, tak málo — „když má pánbůh pro ně práce plny ruce, čím jim má požehnat“ —, ale obnos jich sbírky je velký, překvapující. Dávají s usměvavou, šťastnou tváří — zejtřejší neděle, ta bude plna blaženého pocitu!

A podívejte se tamhle na toho vysokého dělníka. Jeho postava je mohútne, jeho tvář učouděna a pokryta pruhy,

jež způsobila ruka stírající pot. Vychází z dílny a žena jeho čeká jako jindy a podává mu děcko. Je unaven, ale dítě si nese vždy domů sám, je to jeho zvyk, jeho právo. Avšak dnes nejde rovnou cestou domů. A žena se ani neptá, kam muž míří. Chtěli si sice ze mzdy uložit do spořitelny tři zlaté na budoucí činži, ale muž řekl: „Žaludek hladových je také spořitelna, dáme je těm vytopeným.“ A žena řekla: „Dobře!“ Krácejí mlčky, a když dojdou domu redakčního, políbí otec dítě a odevzdá matce — jak je dnes to dítě tak nějak hezké a sladké! Otec jde nahoru a vyloží svůj příspěvek. Je mu, jako by něco říci měl, ale cítí, že se mu hrdlo svírá, oko vlhne, a podá na rozloučenou jen mozolovitou svou ruku. „Mozol ctí tu ruku jak krále koruna.“

Jak bohata je naše chudina!

Hledíme na její skutky a naše víra v lidstvo vstává z hrobu.

NÁRODNÍ LISTY 14. června 1872

△ *V Praze dne 26. června*

Mým prstům je dnes tak po německu, od rána se jim chce psát a mnoho psát. Mohl bych té choutce ovšem snadno vyhovět, jsemť vzhledem k své produkci v příjemném poměru špatné kuchařky, co jsem napsal, nemusím bohudíky číst, ale náhlá ta choutka je mně podezřelá. Je v ní něco neobyčejného, nepravidelného, nemocného, jako kdybych někdy šel před půlnocí domů. A proto toho nechám raděj být.

Byla by to pouhá slova, slova, slova! Nějakou myšlenku vlastně nemám, co tedy psát? Satiru? Vzít si zas nějaký ctihodný stav, který je tak stár jako vzdělanost lidská a již po několik tisíciletí dává vtipným hlavám příležitost, aby se oň brousily? Je to trochu laciné. Člověk vybere si některé ty hlavy a vybere si z nich vtipné jich impertinence — „ablausen“ tomu říká Němec. Přidá se pak již jen vlastní zlomyslnost a bohudíky, že jí není málo.

Vzít si sebe? Copak bych z toho člověka satirou vyved, z něhož už dosti dlouhé živobytí ničeho nevyvedlo! A pak — já už se skoro ani nemiluju, tloustnu a nemám tloustnoucí lidi rád. Již tlusté ano.

Vzít si národ? Ovšem — ten je suchý dost, jako slabikář. A vzdor znovuzrozenému mládí svému přec by leckdy satire, té jen lékařsky operativní, té se slzou v oku, podal hezký háček. Také je pravda, že když askéta bičoval sama sebe, činil to jen z lásky k samu sobě, jen v naději na „lepší život“, ale — —

Byla také letos již obyčejná slavnost „májová“, na pražských hřbitovech totiž. Tu se vždy svatá pole pražská zahemží lidstvem. Jsou již pokryta kvítím a lidé přicházejí

podívat se na hroby, když hroby jsou právě „krásny“. Kdo se chce vymodlit a vyplakat, přichází as jindy, dnes je jenom návštěva parádní, jako první jarní vycházka do Stromovky.

Lidé chodí sem tam. Hledají náhrobky, jichž bohatosti či kráse by se mohli obdivovat, které zvěstují světu zásluhy, lásku a soustrast. Do daleké většiny těch zesnulých nikomu nic není, přece chodí a hledají. Zde najdou hrob jednoho, který mněl se být nesmrtelným a je, že mu nepopřál poklidu věčného. Dále něčí „prach z ničeho“, jak Lessing praví, zase dále někdo — zkrátka mezi mrtvými zde jako mezi živými, a kdyby měly pomníky znázornit vždy zcela, čím byl nebožtík světu, byla by tu galerie nejrozumnějších myšlének, hned vedle poušť, zející poušť. Ovšem užívá lid slavnostního dne k tomu, aby především oslavil paměť těch zesnulých, kteří sobě zasloužili, aby byli v paměti *všech*, jichž náhrobek, mluví-li o „ztrátě nenahraditelné“, není „lhářem z kamene“, jichž hrobní nápisy čtou se celé a věří se celé. Lid ty výtečné muže a ženy své miluje, ctí je — —

„K polednímu nebyl ještě žádný věnec na hrobě Havlíčkově.“

„Kupodivu málo věnců letos na hrobech výtečníků!“

„Procházel jsem se hřbitovem, abych položil věnec, kde býti měl a — nebyl,“ — zněly letos navečer téhož dne řeči v naší společnosti.

A bylo po řeči, jak by uťal, a nanejvýš že již zapomenut. Vedle leží druhý, šťasten, že už leží tam dole a odpočívá po útrapách života; „bude rozhněván i na anděla zvoucího k soudu,“ někdo zavrtěl hlavou nad tím nám zas novým zjevem. Co vyvolalo zjev ten?

Není Havlíček více tím českým Leonidem, jenž si zde předčasně ulehl, ubit a zdupán, „jak láska k vlasti kázala mu“?

Není Jungmann více tím zasloužilým horníkem, který z hlubokého vnitra minulosti vyvážil nám ryzé zlato naší již již do hlubokého zapomenutí zapadávající mateřštiny?

Není Čelakovský více tím bohumilým pěvcem, jenž první zas naplnil český luh slunečním jasem a zpěvem skřivánčím?

A není tu ještě celá řada jiných oslavenců, netlí zde chudý prach mnohých, kteří jsou posud naším národním bohatstvím? Či to, co posud našimi duševními výtečníky vykonáno, nestojí za trvalejší oslavu a delší paměť než na nějakých deset let? Jsou naši politikové tak bezvýsledni, že zasluhují být měřeni jen dle výsledků takřka hmotných? Jsou naši spisovatelé sami němečtí Gutzkowové, kterýž dle vlastního výroku svého „káru nesmrtelnosti své musí vždy zas znovu z prachu zapomenutí vytahovat“, a když již síla dohořela, musí ji v prachu tom již nechat? Je pravda, mladý národ vždy žádá stále produktivnosti, náš národ je také mlád, také jí žádá — ale má také národ *tento* vlastnost jiných, nevděk, rychlé zapomenutí, je jeho vděčnost jenom jako ta ranní mlha, krásná sice a zlatá, ale mizící již po několika hodinách? Či je to ochablost nějaká jen okamžitá, způsobená nešťastným tím rokem letošním, který nám zasazuje ránu za ranou? Jsou to těžké rány, pravda, ale mohou se rozmnožovat do nekonečna? Nerostem co národ očividně, na úžas i zášť tak mnohým kolem nás?

Ochablost by mohla být ovšem u nás jen okamžitá, ale ani ta okamžitá *nesmí* být! Byť bychom ztratili jediný okamžik nečinností, již toho jediného byla by nenahraditelná škoda! Táhne-li přes nás bouř, nebudme slabokřídłym skřivanem, jenž se schová za hroudu, nýbrž orlem, jenž se povznese výš, *nad* mračna! Je-li zbabělost hotová smrt a zažívá-li zbabělý smrt tisíckrát již před smrtí svou, je ochablý aspoň člověk stonavý a ochablost pravou chorobou. Máme toho tolik co dělat, ve vědě a v umění, v životě politickém i společenském, že nesmíme ani postonávat a polehávat! Kdo co právě v ruce máš, prašť to ochablosti v tvář!

NÁRODNÍ LISTY 27. června 1872

△ *V Praze 6. července*

Předevčírem — myslím alespoň, že to bylo předevčírem, já sobě dátum nepříjemných událostí nepamatuju — stalo se v českém divadle něco dojemného. Tím dojemnějšího, že nám to připomíná dobu dětinství našeho národa, krásnou dobu, kdy jsme byli ještě co možná nejhlopější. Tenkrát, na příklad za Liegerta, když vystoupil nějaký slavný host operní na českém jevišti a promluvil v dialogu takhle dvě tři slova po česku, mohlo se divadlo zbláznit radostí a zbořit potleskem. Byla to také čest, když tak slavný pán, který zpíval již i v Petrohradě, promluvil dvě slova v jazyku národa, který v Petrohradě ještě nezpíval, když takový pán, který od nás bral několik set za jediné vystoupení, snížil se až k tomu národu Husa a Žižky a nestyděl se vyslovit nějaké jeho „č“ a „ž“! A my, kteří jsme netleskali, stáli jsme při tom a bylo nám, jako by nás polil nejstudenější vodou. Jsme ještě mladi, mysleli jsme si tenkrát.

Zestárli jsme o deset let, prošli školou mnohého utrpení, odbyli sobě politickou svou zkoušku maturitní a víme, že jsme národem zralým, který má nejen velkou minulost, nýbrž i zabezpečenou již budoucnost. A předevčírem vystoupí v Lazebníku nový host, nám zajisté velevítaný, co Almaviva. Je první polovice prvního aktu, Figaro udílí Almavivovi rady a především mu radí, aby se u Bartola tvářil opile. A Almaviva, vedoucí posud vše po italsku, náhle spustí po česku: „Opilého? a proč to zas — a proč to zas?“ a divadlem to zatřáslo, zahřměl potlesk radostný, jakého jsme již leta neslyšeli, a nám, kteří jsme netleskali, — bylo opět tak, jako by nás studenou vodou polil. Myslí naší opakovalo se stokrát „a proč to zas? a proč to zas?“ a ne-

věděli jsme přece, proč to zas! Byla v tom nějaká tajná poklona českému národu? Či jsme pořád ještě „tak“ mladi? Toť bychom musili být také ještě nadšeni?! Ale nadšení naše — právě se blíží největší den český z celého roku, den Husův, a letošní naše přípravy k němu —

Nechme toho, beztoho řekne již mnohý mudrc náš: Tolik řečí pro takovou maličkost! On nepomyslí, že je ovšem zle přeceňovat se, ale nedoceňovat se že je ještě hůř a národní pýcha — ale nechme toho! Vezměm sobě něco jiného, třeba zas něco smutného, smutek se smutkem působí jako v multiplikaci minus a minus.

David Kuh je teď minus! Minus politické váhy, minus skvělých vyhlídek do budoucnosti, minus důvěry německého lidu v Čechách. Jeho voličové mu dali adresu nedůvěry! Zlý to, neznabožský lid, beze vší podstaty, beze všeho náboženství! Ano, zní to krutě, ale opakuju, *beze všeho náboženství!* Kdo má důvěru v boha, potřebuje snad mít *nedůvěru* ku svému bližnímu?! A oni ji nejen měli, nýbrž i vyslovili, ti zlí, hanební voličové Kuhovi! Nepomyslili, kam to vésti může, že může David Kuh zas ztratit důvěru v německý lid v Čechách a pak — hrůza domyslit!

Jaká to byla před ním již rozestřena budoucnost! On mohl se vším možným stát, on mohl být i ministrem a vznášet se na rakouském nebi jako ten oblak, nahoru k slunci usměvavý a lesklý, dolů k národům hezky zamračený. Když Herbst, když Jiskra — proč ne David Kuh! Ano, celý svět mu byl otevřen, vždyť španělský trůn také je pořád ještě něčím a za mořem jsou pro státníka ještě jiné všelijaké trůny — výskal jako dítě v lese, plácal ručičkama i hubičkou, honil se za motýly a kladl hlavinku svou do vonných květů. Tumáš!

Jistě by byl svého cíle dosáhl. Už postoupil z pouhého zemského poslance na říšského radu, z provinciálního Pětikostelního náměstí před residenční Skotskou bránu, z pětky diét na desítku. Také již tam řečnil a vídeňské časopisy vyjadřovaly se o něm co nejpochvalněji: stran obsahu řeči řekly, že ovšem vlastně žádný obsah v ní nebyl, stran slohu,

že ovšem žádného nemá, a stran řečnického jeho orgánu citovaly nadšeně slova básníkova: „wie der Nebelwind, der herbstlich durch die dürrten Blätter säuselt“. Ach, on by je byl překonal a získal sobě všechny! Vždyť se skvěl jako rudá růže, pokropená rosou! Tou rosou byla obrovská jeho důvěra v sama sebe a trochu menší důvěra k němu ostatních. Byl arci ještě maličký, ale jiní byli také malí, rostli pak, když cítili důvěru. Kdyby byla řekla důvěra: „Ach, náš David Kuh zavede v Rakousku pořádek!“, on by jej byl zavedl; kdyby byla řekla: „On připojí Severní Ameriku k Terstskému území!“, on by ji byl připojil; „on přivede Čechy na říšskou radu!“, i to by byl dokázal. Ale teď, na berlích nedůvěry!

Nejhorší přitom je, že neví, nemá-li v tom přece kus viny. Chodí prý s hlavou sklopenou a cituje si stále ze Schillerova Wallensteina:

*wer das Vertrauen vergiftet, o, der mordet
das werdende Geschlecht im Leib der Mutter.*

Má se za vraha, vidí mrtvou důvěru před sebou, ubitou, zavražděnou, a když ona na něho pohlédne bledou svou tváří, David Kuh se zachvěje.

Nebohý! Ono se mu povede ale nakonec přece dobře, jako všem lidem dobrým!

NÁRODNÍ LISTY 7. července 1872

I

△

Šťastna je Francie a velký je její národ! Tak silný, že každá pohroma, každá ztráta připravuje mu jen tím větší užitek, že z každého neštěstí vypučí pro něho tím větší štěstí, jako z původních „ropuch“ erbu jeho rozkvetly „lilie“. Sto tisíc ztratil za poslední války vojínů a milióny za ně našel vlastenců; uvržen do obrovitého dluhu stal se z toho pánem světového trhu; zažil císařského úpadku u Sedanu a vzrostla mu republika. A nynější ta jeho republika nepočítá času sice podle „dekád“, jak počítala první, ale dožije se staletí!

A nepřátelé jeho, vítězové nad ním? Národ německý zvítězil — má z toho svobodu? Leží zas ve svém řetězu, jako dogma, která právě na rozkaz pánův vykonala krvavou práci svou! Ucítil jednou, že má sílu v skutku nesmírnou, ale ta síla není svá, je jen komandovanou, třeba i zneužívanou silou osleplého „učitele“ ze Sueových Pařížských mystérií. Nezískalť národ německý ni rozvojem volnosti, ni rozvojem ducha, naopak, v obém utrpěl. Naší úlohou zde jest, abychom ukázali jen na úpadek duševní, a ten je značný, zároveň tak jasný jako propuklá, neomylně zjevná velká choroba, k níž v organismu dávno ovšem již klíčil zárodek. Berem na doklad jich vlastní nynější literaturu — kde jinde měly by se důkazy vážit!

Čtenářům našeho fejetonu je již známo, že vycházejí teď v Německu spisy, které nedokazují nic jiného, než že — *veškerý národ francouzský je chorý na duchu, šílený, každý Francouz že je blázen*. Uvedli jsme o tom stuttgartský spis jakéhosi doktora Starka. Téhož Starka známe ještě ze dvou spisů jiných, z jednoho všeobecně psychiatrického, druhého pak pojednávajícího o „duševní chorobě Shakespeara

Leara“. Poslednější úlohou, sobě položenou, mohl Stark zajisté dokázat, svítí-li mu blesk vlastních myšlenek, dove-de-li se něčeho chopit původně, je-li vůbec samostatnou, plodnou individualitou spisovatelskou. V obou spisech ale nenalezá se nic, pranic jiného než *fráze*, vlastní myšlenky ani za nehet! To však je nám tím důležitější: fráze je ma-jetkem širších kruhů, obyčejně majetkem celého národa, pomocí její pronáší celý národ již bez dalšího myšlení *uniformní* náhled svůj ať již o čemkoli, a napsal-li frázista Stark, že „národ francouzský je národem šilenců“, napsal jen, v co německý národ věří a co *celý* německý národ *říká*. Že se nemýlíme, je důkazem veškeré německé časopisectvo současné, které denně tvrdí *totéž* co Stark, jakož i spisy ještě jiných frázistů a zároveň doktorů psychiatrů. Na příklad dr. Fr. Wiedemeistra spis *Über Geisteskrankheiten bei Individuen und Völkern*, vyšlý v Osnabrücku.

Myšlenka o choromyslnosti celého národa francouzského není u Němců ani nova. Známa je Goethova xenie:

*Mir auch scheinen sie toll; doch redet ein
Toller in Freiheit
weise Sprüche, wenn, ach! Weisheit im
Sklaven verstummt.*

Jsou-li Francouzi zběsilí, ale svobodní, mluví i podle největšího toho Němce nyní „řeči moudré“, kdežto v Němci nevolném „mudrctví oněmělo“ a jen — šílenost z něho mluví. Volnost Němců je minimální, vidíme to na špetce jich svobody tiskové. A i té malé tiskové své svobodě rozu-mějí jen tak, že přivázejí co možná mnoho — nesmyslu na knihový trh.

Prohlídněm si spisek Wiedemeistrův. Není velký, jsme s ním brzy hotovi a rovněž brzy s úsudkem o něm. Úsudek bude znít: papír bílý, tisk černý, sazba v pořádku; sloh plynňý, interpunkce správná, oddíly na svém místě — jen rozum nadobro popleten. O Francouzích se v něm tedy tvrdí, že jsou od prvního do posledního vesměs choromysl-

ni. Nepotřebujem se zdravého rozumu francouzského zastat, vezmem-li nějaký slovník náučný, třeba německý, do ruky, najdem v abecedním pořádku o pořádné percento více jmen výtečníků francouzských než německých. On sice p. Wiedemeister také připouští, že „Francouzové ve mnohých uměních a vědách dokázali věci veliké, že byli všem národům učitelem a vzorem, — to že ale nevylučuje šílenost. Mezi šílenými naleznem mnoho velkých učenců, umělců, úředníků, kteří vykonávají povinnosti své vzdor své chorobě duševní“. Víc vlastně není ani třeba uvést na charakteristiku „psychiatra“ Wiedemeistra, jenž prý je v Osnabrücku lékařem ústavu pro choromyslné! Nesmysl spočívající v tvrzení, že národ šílců přivedl všechny národy ostatní ve vědách na rozumnou cestu, je příliš zjevný. Kdo jen jednou navštívil ústav choromyslných, kdo přečetl jen jeden jedinký vědecký spis o psychiatrii, ví, že chorec není více ni učencem ni umělcem, že jen mechanicky pracuje ještě dál, čím déle tím hůř dle úbytě organické síly, a že konečně, neuzdraví-li se zas, práce jeho nadobro se zmo-drchá, až přestane. Dodáme-li ještě větu další: „Šílenost jednotlivcova povstává křivými zprávami, jež mozku dodávají smysly“, vylíčili jsme již vědeckou nedochůdnost páně Wiedemeistrovu naprosto. Vždyť ví každé dítě, že duševně chorý má třeba všechny smysly zdravý, ale *mysl* nezdrávu, a že nemocný mozek i nejzdravější zprávy smyslů převrací si dle choroby své. Je to abeceda, přes níž se ale osnabrückský lékař nedostal, — a přec se pouští do duševního velikána francouzského!

Můžeme říci, že kdo s takovými zbraněmi vystoupiti a říci může: národ francouzský je národ bláznů, sám musí být blázen. Jenže při tom na osobě páně Wiedemeistrově nezáleží; záleží na ní jen tak dalece, že týž pán je frázista, že vyslovuje běžnou frázi všech Němců, uniformní náhled celého svého národa. Z čehož pak následuje ut supra: národ německý sám musí být duševně chorý. K tomu, ne z případů a zjevů jednotlivých, nýbrž ze zjevu generálního, z celé povahy národa německého, poukáže tento článek. Není

psán, přiznáme se, z lásky k bližnímu, nýbrž z lásky k nejbližšímu, k nám samým. Budem-li sobě toho vědomi, že a jaká ta choroba našich sousedů je, snad že přestanem konečně ideálně od nich očekávat zase ideálnost, politickou poctivost a spravedlnost, nahlédnem, že nemůžeme žádat od Němců něčeho, čeho dle chorobného rozvoje mozku svého ani schopni nejsou. Nemocný se vymyká zášti, nikdo tedy nemůže říci, že štveme. Zároveň ale je nutno, aby se soused zdravý dle nebezpečné mu nemoci sousedovy řídil, — kazajku mu dát nemůžem, vyhnout se mu, *nikdy nepočítat* na jeho zdravou mysl můžem. Nechť nám třeba někdo řekne, že jsme v psychiatrii laikové: český vzdělanec, „neschopný university“, ví každý ve věcech vědeckých alespoň tolik co nějaký Wiedemeister, a pak — vždyť je ten laik již tak dlouho pozorujícím a trpícím sousedem chorých Němců!

II

Náchylnost k choromyslnosti bývá obyčejně vrozena, v organismu založena. Záleží v jistém nedostatku, jmenujme jej již duševním nedostatkem *nebo* tělesným. Speciálně pak německá choromyslnost záleží *v nedostatku citu*. Němci jsou národem nordickým, severním, hotový rampouch. Jsou sice nejjižněji rozloženi ze všech kmenů nordických, zato vyvinuli kvůli vyrovnání zas *v sobě* ze všech nejvíc té chladné severnosti, té mrazivé bezcitnosti. Takový bývá způsob přírody, tvořící druhy a kmeny.

Není přec ani potřebí dokazovat teprv bezcitnost německou! Svědčíť o ní i sám vnitřní život německého národa. Národ, jenž po celých 14, pravíme *čtrnáct* století mohl „upalovat čarodějnice“, a sice tak, že dle Scherra jen za jediný rok bylo u jediného města, na příklad u Osnabrücku, upáleno *osmdesát* čarodějnic, neb dle staršího chronisty vypadalo u Wolfenbüttlu popraviště úpalnými koly jako les, národ takový skutečně citu nemá a těch 14 století bylo by prožlukle dlouhou dobou pro nějaké „poblouznění“, pro

výmínečnou „duševní epidemii“. Všimněm sobě také *celému* středověku panujícího pěstního práva, celého zákonodárství ukrutného a železného a porovnejme je s tehdejší zákonodárstvím slovanským! Avšak hlavně rozhoduje tak zvaný „jemnocit“, jevíci se u zacházení s *jinými*, onen jemnocit, jenž rozkvétá až v sebezapření, až v obětavost za jiné. Kdyby vůbec Němci měli nějaký jen cit, musili by se leknot, hledíce co do zrcadla — do očí obklopujících je sousedů: není národa ve světě, který by byl ostatními národy tak nenáviděn jako národ německý! Také vším právem, celá jich historie je vražděním národů jiných, vzpomeňme si jen na Pomořansko, na „pokřestění“ celého Slovanstva polabského, na veškerou historii naši českou, na nynější Poznaň, na poslední vojnu s Francouzi, na upalování vesnic i s lidstvem, na výminky míru vypočténé přímo na zdrcení celého velkého národa. „Duševně chorý je jako parou hnaná píla, která bezcitně zuby svými drtí vše, čeho dosáhne. On zločincem není, je ale škodnějším než zločinec.“ Mimo to — můžem zde zase poukázat k dějinám našeho národa a naší národnosti — ten šílený, pustý smích, jaký sobě Němci tropí z každého osudem stíženého a bezbranného! Měj ruce svázaný a oni budou tančit kolem tebe tanec hurónský, budou ti spílat a poplávají tvoji tvář!

Od jich srdce nastudil se jich rozum. A v tom směru vedem svůj důkaz dále. Hlavním důkazem choromyslnosti jest nedostatek objektivnosti, *přílišná subjektivnost*. Tuto vadu nalezáme u Němců v míře hojné, i v jich životě praktickém i v ideálním. Předním dokladem je tu ovšem jich literatura, hlavně jich až úmorná literatura filosofická. Jich filosofie je „filosofie všech filosofí“, jak sami říkají, a Němec Novalis praví zrovna o vědě té: „Jest, jako také matematika, jako vůbec všechny vědy synthetické, vědou libovolnou. Jest metodou ideální, osobně nalezenou (*selbst erfunden*), jak svůj *vnitřek* pozorovati, rovnati atd.“ Kdyby nebylo ničeho jiného než Fichtova „*jáství*“, dost by bylo. Necht' se uchopí jich duch čehokoli, se vším jdou hned *do sebe*, nikdy nezůstanou při objektu. Paní Staëlka je

Němcům velmi milá, dovolávají se jí zhusta, neboť je chválí jen což; ale také ta jim vytýká, že „ztrácejí ihned reálnost, ihned jsou v oblacích“. Nikoli nepatrnou, ano pro nás velmi důležitou okolností je, že Němci právě v psychiatrii, která vylučuje *všechnu* subjektivnost a žádá co nejprísnější objektivnosti při pozorování a posuzování, jsou daleko za ostatními, velmi daleko za Francouzi. Netřeba poučovat, že také vůbec ve vědách přírodních nejsou v popředí, že Cuvierové, Buffonové, Darwinové a jiní praví „*Bahnbrecher der Wissenschaft*“ *nej*sou Němci. Ano, lze říci, že celá jich ta převelebovaná „kultura“ je dosti málo jejich. Co vše přebrali odjinud, od Italů, Francouzů, Angličanů, ano i od nás! Přisvojují sobě nejen jednotlivé myšlenky cizí, nýbrž hned celé vědecké systémy, celé důležité vynálezy, ba hned i ty vynálezce samy. Když byl Hus „*ein Deutscher*“, když byl Komenský, Jesenský jejich, proč by nebyl Purkyně, Škoda, Rokytanský také jejich, proč by nebyl vynálezce plynu, Moravan Vinzor, nebo vynálezce loďního šroubu, Čech Ressel, „slavným Němcem“, jakž jsme o všech těch již tak často čtli!

Zcela marna byla rada, jakou dal Kästner Fichtovi: „*Neptej se stále, ví-li něco tvé já, nýbrž také jednou, je-li něčím.*“ O tom jsou Němci beze všech otázek nesmírně přesvědčeni, že něčím jsou. Ovocem té subjektivnosti čili výsledkem té anomálie v myšlení jest právě známá německá domýšlivost (jak trefný si učinili význam slovem *Größenwahn*“!), spočívající na *bludné představě*, že Němci jsou *nejvzdělanějším národem* na světě, poněvadž prý jsou *k tomu nejvíce způsobilí, ku práci duševní nejvíce nadaní*. Toť přec už bludná představa jako hora, bláznovství hotové! Náhodou jsou ve světě cifry a uvedeme je zde, kvůli sobě, ne kvůli Němcům, kteří je také znají, na něž ale pravda jako na choromyslné vůbec pražádného vlivu nemá.

Sám Němec Vogt — citujem zde schválně jen vědu německou — dokazuje, že *velikost mozku* rozhoduje o *způsobilosti a vzdělanosti*, ano dokazuje i, že s rostoucí v lidstvu vzdělaností roste lidem též mozek, takže nynější generace

má již mozek velmi značně větší, než měly generace minulé. A jiný Němec, doktor Weißbach, nyní na místě zavražděného krajana našeho doktora Schwarze řídí rakouské nemocnice v Cařihradě, činil co vojenský lékař porovnávací studia v nemocnicích vojenských, a sice právě studia o lebkách rozličných rakouských národů. Zvážil a změřil mozky po zemřelých vojínech německých 46, maďarských 46, italských 40, rumunských 13, českých 25, slovenských 11, jihoslovanských 8, maloruských 18 a polských 11. Výsledkem badání bylo: *největší mozky mají Slované, z těch předně Češi.*

Tolik německá věda — a německá praxe? Že prý nejsme národem schopným kultury, že prý nejsme schopni mít universitu, že prý by věda hlavami českými utrpěla, že prý — kdopak by to všechno opakoval! Oni se dostanou až do zuřivosti již proto, že chcem být jen *totéž* co oni, ale ihned tvrdí zas, že i pokud se týče spravedlnosti k jiným, oni jsou národem zas nejspravedlivějším! Oni jsou vůbec nejprvnějším národem ve světě — „choromyslný má právo být domýšlivým“ — také to sami povídají, že tím národem nejprvnějším jsou, a nevěří-li někdo, náramně se zlobí. Prahu by rozbili už za to, že české domy nesmekají své střechy před nimi, a když Němec vejde do některé ulice, že v úctě před ním nevstane veškeré dláždění. Každý vyniká pedantstvím a malicherností, o malých věcech píší velké knihy,* ano počet nových německých kněh je ročně úžasný, neboť každý tam myslí, že dovede napsat knihu dobrou, a kdyby se dostal veškerý národ německý do nebe, popíše celou klenbu nebeskou! On ale do nebe více nemusí, je již zde *blažen*, má již zde svou „Schreibseligkeit“ — „schreibend schreibt er im Schreiben geschriebene Schriften“. Píší nesmírně mnoho, ale pozorují nesmírně málo, kompilac z jiných literatur mají víc než kterákoli literatura jiná, a vy-

* Právě nyní vyšel v Lipsku od Maca Jähne spis *Roß und Reiter in Leben und Sprache, Glauben und Geschichte der Deutschen*. Dva svazky — *velký* oktáv — *devět set dvacet sedm stran!* —

nalezli-li přec nějaké umění, jest to zajisté to: jakže se dělá z desíti kněh jedenáctá. Není vše to jasným důkazem, že Němci jsou národem maniakálním, že veškerý národ trpí mánií — „Größenwahn“!? Vždyť praví zmíněný pan Wiedemeister sám: „Chorec melancholický myslí, že je hloupější, špatnější, nehodnější než všichni lidé ostatní; maniakální zas, že je člověkem nejkrásnějším, nejlepším, milování nejhodnější, ve společnosti chce mluvit sám a sám, zpívá, i když neumí“, atd.

Zkrátka, Němci jsou již od dávných časů nezhojitelně choromyslní, a sice trpí *pomateností*, německým slovem „Verrücktheit“ krásně vyznačenou. Pravíme „nezhojitelně“, neboť čtem u Wiedemeistra: „Šílenec má se za dokonalejšího tvora, než jsou ostatní, — šílenec se ničím nepřesvědčí o nesmyslu svých názorů.“ Zkrátka: Odkud Němci vyšli, tam se již zase vracejí, vyšli z vojenského barbarství a jsou opět v něm, jenže mezitím prožili svůj duševní život celý, a duševní jich choroba měla tedy čas na dokrystalisování. S chorobou jejich souvisí pak také pud jejich: amalgamovat si jiné, svěží národy, by novými zdravými silami vyrovnali své nedostatky, které sami *instinktivně* cítí.

Nuže, pane Wiedemeistře, pane Starku, páni žurnalisté němečtí, slavný německý národe celý, — jak se líbí to naše české pokračování spisů a náhledů vašich? Je také dobré, také správné?

NÁRODNÍ LISTY 8. a 17. srpna 1872

△ V Praze 24. srpna

Světě, ti by nás mohli napálit, ti vídeňští žurnalisté! Na příklad, aby takhle jednou o nás promluvili pravdu, aby řekli, že jsme národ řádný, lid počestný, mužové poctivě snažliví, — my víme, že lhou vždycky, nevěřili bychom jim pak také vlastní hodnoty své a v národě by dojista nastal onen „rozklad“, o kterém ti vídeňští žurnalisté již po 12 let mluví týdně dvakrát. Oni toho ale neudělají, oni nepromluví pravdy o nás, z pravdy by nemohli ani existovat, kdežto při lži daří se jim chvalapánubohu jak náleží pěkně. Lidstvo, pravil někdo, skládá se jen ze dvou druhů lidí: špatných a hloupých — ach, oni nejsou hloupí, ti jistí vídeňští žurnalisté, docela jistě nejsou!

Že prý je ta česká vlast jakoby poseta samými bodláky, napsal jeden z nich tento týden. Nejspíš psal ve jménu ostatních, živících se vesměs pící stejnou, bodavou, ale sytící. Ano, již je tomu zase jednou „celé čtyry neděle“, co do nás melou! Lež na lež, pomluva na pomluvu — poslední soud bude jen kvůli nim trvat o čtrnáct dní dýl! A jak virtuosně umějí námi zatačcet! Takový mužík — člověk by s ním nevydržel dvě hodiny pohromadě a jeho matka ho pod srdcem nosila devět měsíců, zázračná láska mateřská! — takový mužík, chci říci, sotva je mu dvacet let a pohne prstem a Palacký musí jít k bratrům Grégrům, a kyne perem a mladočeši musí se sejít ku konferenci u Sladkovského, a klepne telegrafem a mladočeši jdou na sněm! On to může učinit, neboť on má ve Vídni sílu kamarádů pomocníků, vesměs lidé to velmi „čestní“, ač podržují-li všechnu čest, o kterou jiné lidi připravili, pro sebe. Ti nás pak „zpracovávají“ dál, v úvodních člancích i dopisech, lokálkách i poznámkách, a lež jim nikdy nevyjde, lži mají vždycky

dost a budou mít, a když někdo jednou z nich umře, bude muset při nápisu na jeho náhrobku stát extra poznámka, že ten nápis zcela jistě není od toho mrtvého, a že tedy můžeme vskutku věřit, že zemřel. Lhou o nás až zimničně — —, „ale oslí trop netrvá dlouho,“ říkal nebožtík Klicpera.

Mohli bychom se jim pomstít. Když oni o nás vše jen zlé, mohli bychom my o nich vyprávět vše jen dobré, — ale kdopak by nám věřil. Nebo když oni o nás samou lež, mohli bychom my o nich samou jen pravdu, — kdyby ta pravda nebyla ještě ošklivější než jejich lež. Nejlíp je nechat — brána se dá zavřít zámkem i závorou, pomlouvačná ústa jen penězi, a těch máme sami zapotřebí. Však ona pravda zvítězí, světlo pronikne, třeba se zdálo z Prahy do Vídně dál než z nejvzdálenější stálice, odkudž alespoň za dvě za tři leta doběhne k zemi světlý paprslek. Pravda má už jednou výhodu tu, že lhář je nepřítelem jejím nejslabším. „Je jako medicejská Venuše — rozbita třeba na třicet kusů, ale lidstvo sobě ji přece zase sestaví v celé božské kráse.“

A když už tak ten „kalich utrpení“ nahnul se zas k ústům českého národa, myslil si malý „Budivoj“: Pročpak bych trochu zeměžluče nepřikáp!? Proč bych si jednou zas nevy-nadal všem těm „revolucionářům“, kteří nahý lidský rozum staví nad nejpěknější dogma, všem „křiklounům“, kteří raděj jdou na tábory než na procesí, a úhlavně všem těm nenáviděným demokratům, kteří jsou z pokolení Ezau a nosí vousy! A Budivoj šel do blízkého kněžského semeniště a poprosil jednoho z těch pánů tamějších, kteří se šatí fialově červenými rukavičkami a živí modlitbou, zbožným zpěvem a psaním úvodních článků. Trvalo jen do rána a článek vyšel. Patrně je pisatel tak asi na onom vznešeném stupni, na kterém jsem byl sám, když jsem ještě se nekazil čtením: tenkrát jsem myslel, že neumí nikdo číst bez brejlí, — a on ten pisatel posadil svým čtenářům také brejle. Ale článek se mu povedl. Je prodchnut onou vznešenou láskou křesťanskou, která stejně miluje *všechny* lidi, ano i vdovy, panny a hospodyně, jenom ne nekatolíky,

revolucionáře, demokraty a vůbec všechny ty novotáře, kteří v nepochopitelné zaslepenosti své snaží se historii dělat zcela jinak než spolupracovníci historie církevní, jež „zná jen samé kněze a žádné lidi“. Na moderní snahy českého národa pohlíží oním vpravdě křesťanským názorem, jakým vídeňský žurnalista žid, který, když jí uzeninu, myslí, že přijal také již křesťanskou kulturu. Velmi obratně vyhnul se všemu a neprozradil, že vládychtivost je spojena se snahou jeho, že by třeba praničeho proti tomu neměl, kdyby letos, ze 24. na 25. srpna, byla zas nějaká „bartolomějská noc“, a nakonec praví: „Zle je — ale já tím vinen nejsem“, a umývá si ruce v krvi pobitých demokratů českých. — Ach — Herwegh má pravdu, praví-li: „Nechť jsou katolicky tonsurováni nebo protestantsky přičísnuti, vždy se s nimi dostanem do vlasů!“ — Ano, padají na nás rány morové, osypaly nás neštovice, ale doufejme, že jsou jen tak ty budivojské, jen ovčí a že nezůstane ohyzdných důlků v české tváři!

NÁRODNÍ LISTY 25. srpna 1872

△ *V Praze 21. září*

Máme v rodině již zase pohřeb! My z černého roucha ani se nesvlečem, naše procházka je za umrlčím vozem a naše modlitba — kdykoli vejdem do chrámu, je rekviem. Posledních deset let prý náš národ zase žil — ano žil, jenže mu skoro všechno odumřelo, co miloval! A zítra již zase půjdem k hřbitovu, smuteční písně se rozepějí, smolné pochodně ztemní vzduch, rakev novou postavíme na zvrátka prkna nad odevřeným hrobem, a pak, pak zarachotí a zabubnuje hlína a pochována bude dcera národa, Zdenka Havlíčková.

Podivno, je mně ale, jako bychom byli tou smrtí vinni! Učinit ji, sirotka, dcerou národa, českého, nešťastného národa, připojit osud její ku kletbě naší — odkud se jí mělo štěstí dostat! Nad námi burácí stálá bouř, rozestírá se dlouhá, dlouhá noc. Na obrovských pralesích českých hranic leží spousta mračen, v horách hřímá a hrom i mrak šíří se až k hranicím druhým. Chvilkami zasvitne rudé oko blesku, noc se zapálí a již sklátil posel boží někoho zas z těch, kdo na čest národa postaveni jsou výš. „Naši lidé“ jsou naše hromosvody, jenže sami přitom hynou. My přijali sirotu Zdenku za dceru svou, my ji postavili vysoko v srdci svém, my ji i bohatě pozlatili, byla radostí a pýchou naší — blesk si hledá kovy lesknivé, smrt si hledá radost lidskou — nuž zde leží na marách ta radost naše, chladná ruka smrti setřela jí růže z tváří, zmrazila její mladý, teplý dech!

Věříte v předtuchy? V tu nevysvětlitelnou, nenadálou ouzkost, která náhle naše srdce sevře, která, jako by z jiného, nadpozemského světa přišla, v plném proudu rozkoše náhle před vnitřním zrakem naším rozevře roušku budoucnosti, zašeptá o klamu, o neštěstí slova mlhovitě

nejasná, ale tak děsná, že až se zachvějem? Taková předtucha mne opanovala v onen den všeobecného jásotu, když odbývána „národní loterie“ ve prostorách zábranského divadla. Přítomní byli v nadšení, jakž také by nebyl býval nadšen lid právě teprv znovu probuzený, právě teprv k činům zas se mající a mohoucí sobě říci, že jedním z prvních činů jeho bylo krásné osvědčení vděčnosti muži, který proň byl bojoval i zemřel! Jednalo se o to, abychom dokázali, že nejsme nehodni obětí velikých a mužů tak vznešených, jakým byl Karel Havlíček. Kdo kde mohl, přispíval pěknými dary, kupoval losy — snad není od místa, řekneme-li zde, že největší, ano netušeně velkou oběť tehdy vykonal šlechetný Fügner, je již také mrtev, také schvácen předčasně, nemusíme zatajovat, že také zde byl on z obětavých nejobětavějším. A byly to pak veselé dny, výstava, loterie, nadšené články novinářské, — a přece náhlá černá předtucha! Hleděl jsem na sirotu Zdenku, která tu stála bez otce i matky, o jichž smrti dlouhá leta blaženě se nebyla ani dověděla, a kterou teď národ celý slavně jmenoval vlastní dcerou svou, přivinul k láskyplnému srdci svému a zároveň se již skvěle byl postaral o její budoucnost.

Avšak podobá se, že my Čechové máme při světové hostině věčně být „svatebním hostem bez svátečního roucha“, že nám svědčí jen chudoba.

Nastal Zdence život nový. Z rodinného kruhu, v němž se bylo zaklíčilo dětské srdce její prvními svými tužbami, přenesena do poměrů jí posud cizích. Nu, nebudem zde vypravovat běh krátkého jejího života, dlouho ji smrt věru nehledala! Ani jí — a poprává ho každé květince — nepoprála celého máje, přetrhla jí píseň dřív, než nastalo léto života. Nevíme, jaké nádeje Zdenka sama kladla do dnů budoucích, ale byť sebeskromnější, vysloveno je jim neuprosné, neodvolatelné „amen“!

V předčasné smrti vídají lidé cos poetického, nazývají ji štěstím, uniknutím všemu smutku a vší tísní životní. Cožpak je nejšťastnější ten, kdo ani se neprobudiv z prvního spánku svého již se uloží pod krov hlíněný, kdo z prvního

obejmutí matčina ihned přejde do objetí smrti? Život má své právo — nechcem jen umírat! Za ten život svůj právě zápasíme, co jednotlivci i co národ. Snad řekne vůči smrti Zdenčině také mnohý: „není léku“ nebo: „vždyť se již doslýchalo, předvídalo“ — dobrá, vše je pravda —, což nejsme ale ztrátami již až nervosní, což nestojíme skoro stále nad hroby svých lidí a což nepochováváme „dceru národa“, není smutek *rodinný*? Dceru národa! Probouzíme se teprv, v tak mnohých hlavách ještě temno a v srdcích hluch, tak mnoho ještě těch, kteří nevidí vlastního národa a neslyší stesků jeho, nestojí a nepracují s námi! Zvlášť ještě ženy, dívky! Hrob Zdenčin je odevřen, sem pojdte, dcery české, zde složte slib, že dcerami národa nebudete jen dle rodu, že jako již příštího jara ze Zdenčina rovu vypučí kvítka, již nyní v srdci vašem vypučí vonný květ krásného, opravdového vlastenectví! Vždyť se zlomí křídlo i nejmocnější bouře a vzduch se rozleskne, nebe zmodrá! Nechť nejsou pak nivy české holé, nechť rosa nevpíjí se v mrtvou hroudu, nýbrž perlou zaleskne se v kalíšcích květů a v zra-ku národa rozradostněném!

NÁRODNÍ LISTY 22. září 1872

I

△

Vyzvali jste mne, abych psal o *Alfonsa Šťastného*, rolníka v Padařově, brošurce O doplnění našeho národního programu. Neučinili jste dobře, dali jste spisovatele rolníka do rukou — jeho závistníka. Ale není to „žlutá závist recentská“, je to závist ona, o které lze říci: „Kdo mně závidí, chválí mne.“ Závidím Šťastnému, vykonal, co se nezapomene!

Lidský rozum chystá se k poslednímu boji, ano boj ten vlastně již začal mezi světlem a temnotou — bude bojem tuhým, ale zvítězí světlo, rozum. Vojvůdci temnoty vrhli lidstvu ještě „neomylnost“ v tvář, aby pomocí její rozum utkvěl ve věčné již porobě; avšak rána ta lidstvem jen zachvěla, rozum se vzpamatoval a vzepřel, stoje již na skalo-pevné půdě vědy přírodní, a akta posledního koncilu v chrámě svatopetrském malomocně se svezla a leží pod neuprosnou tíží spisů Darwinových. Rozum postavil se proti náboženství — „ale není to víc smělý jen atentát na církve a kněze její, na svaté a jich ostatky, madonu a jejího syna“, je to nyní vzepření se proti samé myšlence božstva, proti pojmu boha. „Doby abstrakce minuly, žijem na nejširším základu pozitivismu.“ Ovšem, negace boha není nova. Jevila se již přecasto v dějinách rozvoje lidského ducha. „Boha sobě stvořil člověk, jehož rozum začal se probouzet a rozhlížet po vřkolí, po nebi i zemi, a nechápal zákonů předmětů všech. Cit se zmocnil pak myšlenky božstva celou silou svou. Ale rozum neustál, domohl seněkte-rých zákonů nejdůležitějších a již byl v boji s citem. Nastala skepsis, jeden nevěřil, druhý váhal. „Bůh je to, čemu my rozumět ani nemůžem,“ napsal ještě Schefer. „Ty, bože, jsi jen sám sobě znám,“ napsal Zinzendorf, a oba myslili, že

přec něco řekli.“ Tak nalezáme zaznamenáno v zápiskách Smetanových. Ale musí se říci, že nevěra — chceme-li setrvat při slově tom negativním — překonala již dávno dobu své dětskosti, že překonala již i přirozené výbuchy své dotud mladistvé fantasie. Poukazuji na Velkou revoluci francouzskou. Ulicemi pařížskými valily se průvody, v čele jich krásná demoiselle Maillard co „Déesse de la raison“ — zbožně opěvaná bohyně rozumu. Byla to arci hračka. Nyní tu stojí místo fantastické bohyně rozumu rozum sám, bez řeckého kostýmu, bez tuniky, bez frygické čepice, ale stojí tu mužně a opravdově, ne nadšený věstec, nýbrž chladný zakladatel nové doby.

Boj bude na všech stranách. Posud se děl ve spisech jen vzdělancům přístupných, nyní začíná se již popularisovat. A pro jeho úspěch je významno, kdeže po římském koncilu začal nejpréměji. Stalo se u dvou národů, u španělského, vykřičeného za národ strašně jezovitský, a skoro současně u českého, vykřičeného za národ strašně klerikální, tedy u dvou jezovity nejvíc podupaných národů. U Španělů vydal Francisco Suñer y Capdevilla brošuru Bůh a brošuru tu čtou nyní již tisíce v zemi, v níž „před rokem ještě nikdo nesměl veřejně hlásit se k protestantismu, každý kacíř byl ihned do vězení uvržen a vojáku rouhači mohli dle zákona jazyk ohnivým železem prorazit“. U nás Čechů vydal teď Šťastný brošuru svou se skromným titulem, ale tisíce rovněž ji již čtou a brzy nadejde doba, kdy ji bude znát každý a každý o ní přemýšlet. Provedli bychom zde paralelu mezi spisem českým a španělským, ale tento je u nás zapovězen. Šťastného brošura je volna a také to je dalším, rozhodným znamením doby. Arci psal Šťastný velmi chladně, velmi důstojně, bez poetického vzletu Španělova, bez jeho palčivé satiry a neuprosné ironie, zato tím přesvědčivěji. Také vyšel Španěl ze stanoviska zcela všeobecného, spis jeho mohl by celý vyjít v jazyku jakémkoli. Šťastný vychází ze stanoviska národního (viz již titul brošury jeho), a odtud již jiná cesta k stejnému cíli, jiný způsob rozumování. U nás se ve všem všudy jedná ještě o *existenci*

národa, Španěl čehos takového nezná. Oba spisovatelé se ještě v ledačem mýlí, ale nemýlí se v základech svého rozumování. Šťastného základ je nejen pevný, nýbrž také český.

Šťastný je především vřelý vlastenec. Zrakem zasmušilým rozhlíží se po vlasti své. „Tak se změnily poměry naše,“ vzdychá, „jindy národem slavným, mocným, národem ctěným, jsme nyní popelkou mezi ostatními národy.“ — „Národ úplně umlčen a zavlečen do spolku neomylníků. Ba z ohledů k těmto přijímáme k sobě i jezovity, již všude odjinad vyhánějí se. Krkavci ti dobře čenichají, kde pastva pro ně. My ale proti všemu tomu nečiníme ničehož; ba přišli jsme v poslední době k stanovisku, které z nás činí spojence těch, proti nimž předkové naši bojovali celým úsilím svým.“ — „*Bud' prvními neb ničím*, to platí o nás v míře svrchované. Nedosáhneme-li nejvyšší výše osvícenosti mezi národy nás obklopujícími, jsme ztraceni mezi nimi. Silou hmotnou nemůžeme vyniknout nad národy ostatní; svobodou vnitřní, osvíceností je ale můžeme předčiti všecky.“ V těchto třech, na různých místech brošury položených myšlenkách kotví se pojednání Šťastného.

Osvícenost žádá Šťastný především. A k té osvícenosti, míní, že dojdeme my Čechové nejspíš na poli (řekněm prozatím ještě) „náboženském“, zde že je nám pokrok nejvlastnější a nejsnadnější. Nepraví to sice, ale míní zajisté, že vůbec třeba nám učinit první velký krok kupředu, ať již ve směru jakémkoli, v ostatních směrech že přirozeně také musíme pak napřed, — jako český rolník protestantský je průměrně také ve všem „novější“ či pokročilejší než katolický. Ale Šťastný nestaví snad protestantism proti katolicismu, on nestaví vůbec žádné náboženství proti jinému, on je *proti všem* — ale ne „právě zas z náboženství“, jak Schiller dí. Šťastný je zkrátka proti vší *autoritě* na nebi i na zemi a proti autoritě té staví *rozum*, onen majestátný rozum, který „stejně vodí nás lidi po zemi i hvězdy po nebi“.

Kdožpak by byl v jistých letech u nás nečetl Zschokkův velký náboženský spis — třeba jen kvůli mistrnému slohu a vroucímu citu! Známa je z něho věta, přešla do všech školských kněh: „Náboženství je lidskému duchu nutné. Není ničím vynalezeným, ničím strojeným. I divoch hledí být spojen s čímsi neviditelným, věčným, neznámým.“ Padařovský rolník necituje věty té, staví se ale s chladnou logikou proti všem výrokům podobným. On nezná nic „neznámého“, proto také hledá spásu jinde než ti, kteří na Sprévě a na Sekvaně k stejné bytosti se za vítězství modlí, pro případ ale, že by modlitba nebyla ničím, zároveň děla, chassepotky a mitrailleusy kupují a na vlastní sílu spolehají. Alfons Šťastný chce, aby se člověk ihned sama na sebe spolehl. On je z těch, kteří praví: „Jiný svět“ pro nás přirozeně není, v nedostatku jiného projde ale i ten svět náš, hledme si na něm a dle něho život upravit. Jsme na své planetě jako na ostrově, řiďme se dle toho. Jsme sami sobě vším, počátkem i koncem. Máme *rozum* — dejme se do práce!

Proto se také především obrací Šťastný proti těm, kdož rozum ztracují: „Zatracování rozumu člověka je zatracováním života, je ničením jeho.“ A proto je také proti všelikému „zjevení“, chce, aby místo zjevení byla osvěcenost, *věda*. „Věda není žádným zjevením a nesnese se náhle na bohumilého lenocha; pracně jí třeba vydobývat, pílí nevšední, krok za krokem,“ praví myslitel jiný, a Šťastný praví zas v dalším smyslu: „Každý může viděti, na jak vysoký stupeň blahobytu člověčenstvo přivedeno vědou a jedině jí, jakož může viděti každý, kam přivádí nevědomost aneb učení s rozumem se nesrovnávající.“ O *vítězství* rozumu Šťastný se nebojí, musíť rozum právě tak jak vědy matematické, nejsilnější děti jeho, dopracovat se resultátů triumfálních. Již jsme pravili, že v tom, že vůbec mohl spis český vyjít, spatřujem známky vážné. Nedávno teprv zas v módu vešlý Feuerbach — vešelt' německý ten filosof

v módu proto, že umíral hlady — vyznačil v jednom ze satiricko-theologických distich svých přechod k nynější době asi slovy: „Dříve bylo náboženství, přiznávám, podporou státu; nyní však stát sám je podporou náboženství.“ Stát přestal již být i tou podporou, brání sice přechvatům, nebrání ale zápasu. Rozvoj je jasný. Dřív vládla fantasie světem — „fantasie má krev šlechtickou“ — nyní přichází rozum, a ten je původu občanského, a vše, co občanské, prospívá k síle a vládě.

Rozumí se samo sebou, že bez vůle radikální a bez logiky neuprosně až k posledním cílům sahající by myslitel málo pořídil. Šťastný má i vůli i logiku. On nemluví způsobem většiny lidí pokročilých: „Nechme nesmrtelnost a nebe; zcela mu neporozumíme, je-li, je, atd.“, on praví přímo: „Učení o nebi je nerozumné. Neboť nebe jest prý místo *beze všech* potřeb, avšak nejvyšší prý blažeností, což oba polně naprosto se vylučuje. Kde není potřeb a pocitu ukojených potřeb, tam nemůže býti blaho.“ Šťastný také se nebojí běžných frází, které zvěstují všeobecnou spoustu, kdyby rozum zvítěziti měl nad náboženstvím, a které žebří: „Učiníte ho (lid) osvětou svou nešťastným; učiníte z něho zvíře dravé, bez náboženství, bez boha, bez bázně a kázně, bez pořádku, které nikoho neposlechne, nýbrž bude bráti a vražditi, na co přijde. Nechte jen lidu bludy jeho, jež ho oblažují a veřejný pořádek udržují.“ Podobně mluvícím vzdělancům odpovídá Šťastný prostě: „*Máte* vy náboženství? Nemáte! A přec nejste státní společnosti nebezpečni, pokud šetříte mravnosti *rozumové*. Tedy nikoliv blud, nýbrž *rozum* udržuje společnost lidskou, a proto vzdělanost *rozumová* lidu našeho by společnosti státní nebyla na újmu, nýbrž ku spáse.“ A klidně končí: „Jeť tu několik málo těch, jenž se mají za jedině oprávněné požívatí blaha vezdejšího, odkazující ty ostatní do nebeské říše.“ On by mohl sice také pomocí dějepisu dokázat, že kde bylo nejvíce tak zvaného náboženství pozitivního, bylo mravnosti vždy nejméně, ale on ve prospěch rozumu nechává mluvit zas jen rozum.

Alfons Šťastný mluví zcela bezohledně. Nezná ani ohledů tedy, jakýmž dal Goethe výraz ve své xenii:

*Wer Wissenschaft und Kunst besitzt,
hat auch Religion!
Wer jene beide nicht besitzt,
der habe Religion!*

Chce rozum všude a u všech a myslí si, když již malují náboženství okřídlené, ať užije těch svých křídel a opustí nás rázem provždy. Nezná ohledů vůbec a říká vlastnímu národu výčitky nejtrpčí. Prostě kladem zde věty některé:

„Ohled *politický* je jediný, k němuž se má zřetel, jemuž se (u nás) obětuje vše; *politická* uvědomělost platí za osvětu všeobecnou a *politický* vůdce platí za spasitele, byť ostatně v pověře vězel až po uši.“

„Neznáme jiného vzdělání nežli *politického*, jakož neznáme jiného hrdinství nežli *politického*. Nějaké pochybné vítězství ve volbách rozechvěje celý národ; ubíjení svobody smýšlení nějakým zákeřnickým skutkem jezovitským, toho si ani nevšímáme. Politika tráví veškerou sílu národa; pro veškeré ostatní zájmy, a jsou to ty nejdůležitější pro nás co lidi, co občany, nemáme takřka ani smyslu.“

„Ti ale, kteří to s námi nemyslí upřímně, kdož chtějí samosprávné Čechy jen proto, aby mohli v nich pořádně si zalovit, kdo chtějí mít samosprávné Čechy za rejdiště zpátečnických svých plánů, komu má naše samosprávné království býti jen tučnou prebendou pro zabezpečení si v něm hojné výživy, kdo chtějí samostatnost Čech jen proto, aby je mohli „uchránit“ před vzmáhající se osvětou — — zkrátka: kdo chtějí míti samosprávné Čechy jen pro sebe ku zkáze lidu, ti nechť naši stranu opustí raději ihned, a bude to pro národ náš veliký prospěch, učiní-li to čím dříve tím líp.“

V náboženském ohledu vytýká Šťastný vzdělavcům národa *neupřímnost*. Ano, stojí za přemyšlení pravda, že k upřímnosti dojde člověk i člověčenstvo nejposlěz ze všech

ctností! Ani Šťastný není na všech místech brošury své stejně upřímným a bezohledným, ale co učinil, váží již mnoho. Zas to byla česká chýže, z níž vyšlo slovo pádné, vichr slova toho nezavane! Tisknu ruku smělého rolníka-spisovatele, stisknutí ruky té oživuje.

NÁRODNÍ LISTY 11. a 16. října 1872

△ V Praze 5. listopadu

Teprv dnes jsem našel pravý rozmar i pravé povznešení dušičkové. Byl jsem ve sněmě na Malé Straně a přicházím odtamtud jako z kostela. Minulost mne ovanula dechem svým posvátným!

Již ten příchod k sněmovně! Na Pětikostelském náměstí ani jediného zvědavce, ve všech koutech prázdno, jen několik průhledných policejních agentů přechází sem tam a dělají tomu prázdnu místo. Pohnutlivé to postavy, ústa pevně sevřená jako by bránila vzdechům, oči jako by hleděly do jiného světa! Dláždění je čisté a dlaždičky chodníku připadají jako kameny na hrobech bývalých demonstrací. U vrat sněmovny stojí portýr jako v Paříži u každého kostela. Portýr je muž silný a vedle něho stojící dva kmetové v kroji šorfšickém jsou zde proto, aby ho chránili. Pak tu je ještě několik fiakrů, několik ekypází — dřív tu stávaly jiné vozy, většinou drožky — můj bože, copak může z drožky velkého vylézt!

Jdu pomalu po schodech vzhůru a zbožně přemítám o drožkách a o fiakřích a o ekypázích i o Saphirovi, jenž o nich tak duchaplně psal. „Muž v krásné ekypáži i s krásnými koni má zajisté skvělejší fantasii i ušlechtilejší cit než muž v mizerném vozíku s koni klopýtajícími.“ Takhle abych mohl v ekypáži se čtyrmi bujnými oři psát své fejetony, ty by musily být krásny! Ale tak — nanejvýš že si člověk může dvakrát za měsíc koupit chudou drožku. A když ta nebohá kostra před ní, slepá, hluchá a chromá skáče jako vrták sem tam, jakpak má skákat fantasie!? Když jedu ve drožce, jedu ovšem také v „ekypáži“, ale je to „ekypáž bez kočáru a bez oře, k níž také majitel schází“. Ve drožce se ještě jaktěživa nezrodila žádná velká myšlénka,

„velké myšlenky chodí vždycky pěšky nebo jedou čtyřmi“, proto přicházejí tak pozdě nebo — na ně tak rychle zapomenem. Věc ta zasahuje i do života. Učiň ve své vlastní bohaté ekypáži vyznání lásky —

Ach — jak je tu krásně, v té sněmovně dole! Živo jak o Dušičkách na hřbitově. Pořád prý ty neštovice a ta cholera, a ono pořád lidí dost, a jakých! Jeden druhému podává v hlubokém pohnutí ruku, mají nejspíš radost, že jsou ještě mezi živými. Jen můj Tedesco chudinka nějak pokašlává, mám o něho strach. Mluví právě s doktorem Raudnitzem, jehož kráse neštovice posud pranic neublížily. Snad pije čtverák denně štamprli octa. Tamhleten před nimi je profesor Schier, zástupce „našich“ vysokých škol. Stojí zde, chudinka, jako by přemýšlel o choleře, flanelových kazajkách, karbolové kyselině a desinfekčním octu. Je patrně v ouzkosti, neví ani, kam si sednout, a točí se sem tam. Konečně je ho budějovickému Claudimu líto, ten ho vezme za ruku a posadí, Schier je šťasten, sedí a ani nepipne. Ostatní si povídají, některý chodí pořád od jednoho k druhému a prohání se v sále jako myš v prázdném pytli. Hluk je všeobecný, to musí být myšlének, vtipů, kdyby takhle mohl člověk — „72 Paar Rebhühner, sag' ich, 72 Paar!“ vynikne to právě pode mnou. — Nu konečně, dobře špičovaná dobrá korotvička s dobře maštěným dobrým zelím není právě tak špatná myšlenka — ale již je tím výkřikem můj zrak upoután na skupení pode mnou — velkostatkářstvo, šlechta!

Tohleto skupení mne vždycky nejvíce zajímá! Již proto, že v něm nebudu nikdy sám sedět, — což ale nepravím ze závisti snad, já co syn boha Apollina nemám toho chválabohu potřebí, abych záviděl nějakému baronovi na příklad nebo ještě výš. Já miluju šlechtu upřímně, mně, když se tak na ni dívám, nepřipadá nikdy co nula, ku kteréž se jednička má hledat teprv někde jinde, třeba na druhé straně sněmovny. Já se nikdy šlechtě neposmívám, vždyť to ani není hezké posmívat se někomu pro chybu, kterou má už od narození! A konečně, kdyby i byli nulou, — není nula

základem celé naší moderní civilisace? Copak by dělala matematika, výpočty fyzikální, mechanické atd. bez nuly? Sama ovšem nemá ceny, ale s ostatními devíti arabkami dovede vypočítávat celé světy a je s nimi skutečně pro naši dobu „novým Musagetem s devíti Musami“. Nechte mně nulu, nechte mně šlechtu! S pravou rozkoší vpíjím se v to skupení. „Šlechta a patriotism je totéž“, co je zde dole patriotismu! A jak starého, vyleželého! Tenhleten ví najisto, že třicet jeho dědů jsou v nebi vesměs tajnými radami, onen vede svůj rod „až dvě stě let před fíkový list“ a tamhleten — já ho sice neznám, ale sázím svůj krk, že měl také otce a matku a ti že měli každý pro sebe také zas otce a matku. Samé staré semeno, úctu před ním, třeba by český rolník starého semene právě mnoho nedbal. Snad má ten rolník pravdu, za chvíli nám pan maršálek oznámí, že dvacet hrabat a knížat churavíc žádá za dovolenou, to je nějaké choroby v těch rodech, a pováží-li člověk, že v šlechtických rodech mimo tvář bývají i jiné věci dědičnými, zachvěje se, že nám snad všichni šlechtici naposled vymrou. Nu, utiš se, srdce, — na druhé straně sněmovny vidím také tváře prastarých rodin, ještě nepromíšenější krve — Orient nahradí Okcident — —

Zrak bloudí po prázdném centru, sídle „někdys“ českých poslanců. Až mně slzy do očí vhrkly! Lavice prázdné, ale před každým místem jsou veškeré sněmovní předlohy rozloženy. Jako když rozžalostnění rodiče nosí ještě jídla na hrobek svého mrtvého dítěte!

Avšak pan maršálek zazvonil, vstal a má řeč. Praví také, že myslí, že ty letošní vody a povodně nás Čechy právě nezalknou, s čímž úplně souhlasíme. Pak švihne tak tajně po těch, kteří tu nejsou, „mit männlicher Treue“, jako by chtěl citovat Goethovo:

*Jene machen Partei! Welch unerlaubtes Beginnen!
Aber unsre Partei freilich versteht sich von selbst.*

Kouk jsem se na české lavice. Byly cely červený.

NÁRODNÍ LISTY 6. listopadu 1872

△ V Praze 9. listopadu

Prosím vás, přestaňte mně už se svou „školskou otázkou“, prosím! Ve jmenu svaté, odvěčné i dověčné, krásné, zlaté hlouposti, jejíž oltáře planou po celém světě, k níž se modlí lidstvo ve všech jazycích světa, jež jest naší kolebkou i naší nejvěrnější průvodkyní zas až na máry, amen! Prosím vás ještě jednou, zůstaňte přec při posavadním pasivním odporu! Nechte, ať se vychovávají naše děti nadál pasivně-odporně, vy ani nevíte, jak šťastny budou ty pasivně-odporné děti! Podívejte se na mne. Odstrašující příklad! Já byl vychován aktivně-odporně, již jsem se z toho nevyzul, jsem posud aktivně-odporný nesmírně mnohým lidem, a jak! Ovšem — snad se ještě vyzuju, stáří je dobrý zouvák, ale nezestárnu-li ani, pak — —

Copak chcete pořád s tou svou „vzdělaností“? Pravíte, že „vzdělanost pokračuje neodolatelně“, nu, tedy ji nechte pokračovat, nač se potřebujem teprv my namáhat s ní, kdy je beztoho již neodolatelna! Ví-li nyní již „děvče šestnáctileté víc než matka“ a „dovede-li se stát syn dříve kmetem než sám otec“, nač potřebujem škol? Není příroda stokrát lepší vychovatelkou a není to, čemu se můžeme naučit ve škole, naproti tomu, čemu v přírodě, pouhou „divadelní dekorací (na příklad ve Vilému Tellu) naproti skutečným Alpám“? Beze škol vychovává se každý individuálně, budem samá individualita, ve škole vtiskuje se osobnost učitelova do duší dětských jako do měkkého vosku. Možno, že některý učitel ví skutečně mnoho, avšak —

*das beste, was du wissen kannst,
darfst du den Buben doch nicht sagen —*

nu tak! Což nemůže být velmi poctivým mužem, řádným voličem, obchodníkem atd. na příklad ten, kdo myslí, že Belgie je ostrov aneb ve Švédsku že jsou „taky Čechové“? Číst a psát se přece mnohý naučí — „čtení a psaní přichází od přirozenosti,“ praví již velký Shakespeare — číst a psát bude zase uměním jako za starých dobrých časů a bude tedy váženo. Jakub Malý pak nebude ani možný. Literaturu českou obohatí pak také brzy nějaký dr. Kainis, jako už německá je obohacena k popukání krásným spisem *Die Derbheiten im Reden des Volkes*. Já jsem proti školám, zrušte je, každé dítě vám bude vděčno. Vím to z vlastní zkušenosti, brečel jsem, když mne ponejprv posadili „bez maminky“ na školskou lavici, a chvěl jsem se radostí, když dobíhal poslední semestr universitních škol!

Již i Japonci zavádějí si „národní“ školy do každé vesnice, emancipujme se alespoň my! Bude to naše zvláštnost, naše autonomie, ano tvrdím: naše politické vítězství. „Ani bohové nevyřídí ničeho proti hlouposti,“ stojí psáno v *Panně orleánské*, akt III, výjev 6, kdožpak vyřídí něco proti nám, když budem docela z přesvědčení a systematicky hloupi! Na hloupost není žádný trest, přestanou všechny soudní sekatury, budem žít, nu a jak pohodlně! Pánové, rozmyslete si to. Naši otcové ovšem utvořili národní život náš jen šířením literární vzdělanosti, ale to jde trochu pomalu, zkusme to jednou šířením hlouposti. Obětujme jednu generaci, my boháči, a obětujme hned tu mladou. Copak je nám na několika statisících pořádných, vzdělaných, uvědomělých Čechů záleženo, a konečně — alespoň bude dřív rozhodnuto. Buď vyhrajem a pak bude náš lid chválabohu dost hloupý, aby jej ovládli páni v červeném fraku, nebo prohrajem, budem co podmanění musit přece do škol, půjdeme ale hned do německých. Nestačí-li jedna generace, obětujme jich — kolikpak nám jich pak vlastně ještě zbývá?

Avšak nač tolik řečí, když to snad uděláme jinak, kdo ví, nevymřem-li do čtrnácti dnů! Drožky už ani jinam nejezdějí než do nemocnice, Praha se zoufale vrhá germanismu do náruče a spáchala strašný vtíp, že „cholera sahá kolem

sebe a neštovice že berou přes ruku“. Bez pěti neb šesti epidemií do roka už bychom ani nevydrželi, asiatské nemoce navykly si u nás již jako domácí zvířata a my s nimi spíme na jednom loži. Potkávající se známí ptají se jako Číňané: „Jakpak se potíte?“ Když si podají ruku, vystříkne medailón v dlani skrytý trochu anglického octa na cizí ruku — desinfekční prostředek. Když druh druhá požádá o šňupec, vytáhne dožádaný místo piksly malou modrou škatulku, vyndá z ní lahvičku a dá čuchnout ku karbolové kyselině. Když jde někdo do hospody na pivo, pije tam červené víno. Když jde procházkou na „zdravý vzduch“, postaví se někde vedle domu, v němž bydlí jirchář, a čuchá. Dům s jirchářem je proti choleře, dům s mydlářem proti neštovicím. Čtyrkrejcarák nošený na žaludečném dűlku zažene choleru, křestní medailón stříbrný, nošený tamtéž, zabrání neštovicím. Takto pomůžte proti neštovicím najisto: každodenní drhnutí se karbolovým mýdlem, což překrásně smrdí, a proti choleře: vlněné punčochy, flanelové triko, flanelový obvazek na břicho, přes to flanelová kazajka, přes to oxfordská košile, přes ni teplá vesta, teplý kabát, v kabátě modlitební kniha a v ní modlitba k svatému Lazarovi, jižto dobročinní páteři jezovité právě nyní za nebezpečí nejvyššího z pouhého milosrdí prodávají dotýkanou kus za pitomých 10 kr.

Má se to s „našimi“ epidemiemi jako „s jezovity, štěnci, německými myšmi a vyžranými zuby, známe sto výborných prostředků proti nim, které všechny nic nepomohou“. Dejme se zaopatřit!

NÁRODNÍ LISTY 10. listopadu 1872

△ V Praze 30. listopadu

Uhodil blesk z jasného nebe, zarachotil hrom — a ve sněmovně seděli dva usmívající se deklaranti.

Všeobecné zděšení. Herbst zůstal stát na jedné noze. Tedesco držel šňupec mezi pikslou a nosem a nemoh s ním dál. Daleká většina ale dívala se oknem ven na nebe, nedějí-li se na něm znamení, neprší-li záby nebo kusy krve. Byli tu seděli posud tak klidně a dělali si zákonky — a teď!

Intendant Fürstl byl bled jako smrt. Dr. Čížek, člen divadelního družstva, F. V. Jeřábek, dramatický spisovatel — zajisté interpelace stran něčeho divadelního! Na příklad, proč to na levé straně českého divadla tak strašně zapáchá a proč se slavná intendance do toho nevloží. Nebo, proč se trpí ta nedbalost na jevišti, ty privátní špásy a smíchy pánů herců, kteří se třeba celé minuty baví mezi sebou, pokoušejí se, plete jeden schválně druhého atd. Aha, myslím si zas já nahoře v žurnalistické lóži (Bohemie řekla dnes, že jsme tentokráte přišli do lóže „pro skandál“, nu Bohemie to musí vědět, proč se chodí), aha, snad chtějí učinit návrh dle návodu mého, abychom, jako máme matice pro mužské a ženské, postní kázání pro mužské a ženské, měli také různá divadla zemská, jedno pro pány, druhé pro paní, třetí pro mládence, čtvrté pro panny, páté pro vdovy atd. Byl bych něco za to dal, abych věděl jistotu! Již jsem se chtěl nahnout dolů a zeptat se přítele Čížka — ale volat něčí jméno před bitvou anebo mezi ní přivolává jmenovanému smrt! Ostatně, rád bych věděl, proč se přítel Čížek jmenuje právě Čížkem!

*Čížek štěbetá už v hnízdečku,
štěbetá si milou písničku,
ale dáš-li s ním se do řečí,
polekán se ihned odmlčí —*

a přítel Čížek a polekán a se odmlčet!

Avšak běda! Šrum, a již bylo po všem! Již se zase oba deklaranti zaobalili sami do sebe a odjížděli na válečném oři svém — drožka č. 40 — od sněmovny. A ono nebylo se stalo pranic divadelního, pranic pikantního, ani žádné zábavné smíření a objímání se deklarace s ústavou, jednalo se jen zas o ty staré naše nářky české, a copak je po tom — zde komu! „Ich bin es, der da klagt, und mich, mich schilt man aus!“ Pan maršálek měl sice nejlepší vůli učinit věc zábavnější, chtěl, aby deklaranti podali ústavě ruce, a vykládal to líbezným českým dialektem, tak zvaným „vonikářským“, ale dr. Čížek byl zatvrdlý, mínil, že „učinit slib je větší hřích než zrušit jej“, a chtěl zas pořád nějakou tu svou interpelaci. Mluvili spolu velmi zdvořile, as jako holandští kapitáni, kteří se i při kabátu ptají „ráčí-li být nový“, a zdvořilost ta zvučela jako mladý hrom, a najednou začla být celá německá sněmovna „zdvořilou“ a — — oba deklaranti se zaobalili do sebe.

Němci vysmáli se pak českým žalobám a bylo dobře. My vykonali zas jednou politický čin, vrátíme se zas do své pasivnosti — a bude také dobře. Nám pasivnost neuškodí při naší obrovské, neunavné, až zimničné činnosti národní! My jsme jako ze železa a zapovídáme si všechny špatné vtipy o tom, že železo obyčejně vlastním rezem se rozežere. Ano, kdybychom byli méně činni, méně se samy o sebe starali, méně se k vnitřní práci na národa roli dědičné popuzovali, mohl by přijít i okamžik povážlivý. Mohl i bychom se scvrknout na egyptské mumie a příští některá generace — teď jde vše náramně rychle — mohla by už se hádat, má-li nás prodat do papíren nebo na spódium. Ale tak! My sednem si na bobek u Novoměstské radnice, díváme se na zazděný staročeský loket, který byl jiný, než je nynější, a jsme s to vysedět tak třeba několik hodin! My máme své spolky, kteréž bychom i navštěvovat mohli, kdybychom chtěli. My začnem v jednom z nejdůležitějších spolků kvůli plesu, kvůli nějaké tanečnici boj jako lvi, že spolku až žebra praskají. My se staráme úsilovně o vzdělávání lidu a každý okamžik přinášejí noviny zprávu, že už zas, kdesi v T.,

„hodlá“ založit jakýs obětovný vlastenec knihovnu a „hodlá“ požádati spisovatele a nakladatele, aby mu k tomu darovali své knihy. My nejsme líní ni na skutek ni na slovo, ba slovy skoro až plýtváme, protřibujem každý náhled až do nejpodrobnějšího, až se obětovně hádajíce dostanem vždy ku konečné větě: „Jsi hrubiánem,“ řekl hrubián hrubiánovi. My jsme stokrát zralejší než Maďari, také to Maďari cítí a namáhají se s horlivostí až směšnou, aby se dostali dál. Podívejte se na ně teď při Světové výstavě! Budou mít zde zvláštní velké oddělení, budou se chlubit i s nejmenším, co v zemi mají, budou se skvít před celým světem. Ano i zvláštní maďarské divadlo již si staví, zrovna vedle výstavní budovy, a tam se bude produkovat zvláštní také společnost tanečníků a ti budou den co den provozovat jiný a jiný maďarský tanec národní! Ovšem — my se můžem všemu tomu pousmát, pro nás nemá Světová výstava významu, z ní se nedoví svět o nás praničeho, my budem stát opodál u pyšném vědomí, že „Evropa se na nás kouká“!

Jediné, co bychom mohli snad u nás ještě dělat, bylo by: založit aspoň ještě několik spolků. Mluví se sice o tom, že se má založit jeden spolek „těch, kteří z pouhé nemotornosti šlápnou každému na nohu“, pak druhý „těch, kteří neholdají nikoho na ulici pozdravit smeknutím“, ale schází nám ještě pořádný spolek reprezentační, politicky i sociálně významný. Na příklad, po anglickém vzoru, „klub malých lidí“. Král David byl malý, Alexandr Velký byl malý, Pipin, Napoleon I. — ten název by nám znamenitě slušel. Klubovní lokál mohl by být na Malém náměstí, den založení mohl by být den 21. prosince, je to den nejmenší — nu, ne?

NÁRODNÍ LISTY I, prosince 1872